

H.C. Andersen i Portugal

En undersøgelse af H.C. Andersens
kulturelle betydninger i Portugal

SDU

H.C. Andersen Centret
Institut for Kulturvidenskaber
Syddansk Universitet

H.C. Andersen i Portugal

En undersøgelse af H.C. Andersens kulturelle betydninger i Portugal

H.C. ANDERSEN CENTRET

Videnskabelig assistent Sara Bruun Jørgensen,
under vejledning af lektor Anne Klara Bom

Forside: Udsigt til Pena-paladset, Sintra, Portugal
Rapporten er printet hos Print & Sign, SDU

Rapport til H.C. Andersen Fonden, marts 2019

Indhold

H.C. Andersen i Portugal	2
1.1 Projektets sigte.....	3
1.2 Teori og metode	4
1.3 Undersøgelsesdesign	5
2 H.C. Andersens blik på Portugal	7
2.1 H.C. Andersens oplevelse af Portugal	7
2.2 Den rejsende H.C. Andersen	18
3 Portugals blik på H.C. Andersen	24
3.1 Den institutionaliserede Andersen	24
3.1.1 H.C. Andersens indflydelse på portugisisk litteratur	24
3.1.2 H.C. Andersen i portugisisk undervisning	27
3.1.3 Portugisisk forskning i Andersen.....	30
3.1.4 Andersens indflydelse på portugisisk kunst	38
3.2 Befolkningens H.C. Andersen.....	45
3.2.1 H.C. Andersen og O'Neill-familien.....	45
3.2.2 Kvantitativ spørgeundersøgelse og fokusgruppeinterview	53
4 Konkluderende bemærkninger.....	66
Litteratur	72

H.C. Andersen i Portugal

I 1866 var H.C. Andersen på sin første og eneste rejse til Portugal. Med afsæt heri skrev han sin rejseskildring *Et besøg i Portugal 1866*, der gennem iagttagelser af landet og de mennesker han mødte, beskriver de godt tre måneder, som han tilbragte i landet. Det blev på mange måder en atypisk rejse, som Andersen begav sig ud på, dels fordi han var en aldrende herre på enogtres år, og snarere fokuseret på sit eftermæle end en egentlig manifestation af sit navn som forfatter, og dels fordi hans opfattelse af den portugisiske natur blev et symbol på Danmark som Andersens hjemland:

Hvor Alt i dette Land er skjønt!
Den danske Mark med Korn og Grønt,
Og Sydens Cacter, Olietræer,
En Sol saa varm, en Luft så skjær
Alt ved det store Verdenshav,
Et Hjem saa danskt, Gud her mig gav.
Trofaste Venners Hjerteslag,
Er som Musik for mig hver Dag;
Derfor jeg veed, derfor jeg troer,
En Digtning fra mit Hjerte groer,
Den tone skal fra Strand til Strand,
CAMOES, dit skjønnne Fædreland.

(Andersen 1968, 36)

Ungdomsvennen Jorge O'Neill, som var ud af en portugisisk konsulfamilie og efterkommer af det irske O'Neill-dynasti *Clanaboy*, skrev i maj 1865 og inviterede Andersen til sit fædreland, og hjem i Lissabon. Andersen lærte Jorge O'Neill at kende, da han sammen med sin broder José O'Neill opholdt sig hos Admiral Wulff i København i slutningen af 1820'erne. O'Neill-brødrene var sønner af den dansktalende portugisiske konsul Jorge Torlades O'Neill, der *vilde at, hans Børn skulde kjende Folket og Sproget i det Land, hvis Consul han var* (Andersen 1968, 11).

I sit brev til Andersen, skrev Jorge O'Neill d. 3. maj 1865 *Mai a Couse que mais gosto tenha. Do que ver gente nossa en terra estranha*, der betyder, at intet er kærere end at se gode venner i fremmed land og med disse ord, fyrré år efter deres møde i København, begav Andersen sig på sin rejse mod Portugal. Det blev en tur som gik over Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og Spanien før end Andersen nåede sin destination – en tur gennem et uroligt Europa, der var plaget af både kolera og politiske konflikter. Jernbaneforbindelserne var endnu ikke, som vi kender dem i dag, og Andersen måtte tilbagelægge flere strækninger i diligence. Men d. 6. maj 1866, et år efter Jorge O'Neill sendte sin invitation, ankom Andersen til Portugal.

Hvilken Overgang at komme fra Spanien ind i Portugal! Det var som at flyve fra Middelalderen ind i Nutiden. Rundt om så jeg hvide, venlige Huse, indhegnede Skove, dyrkede Marker, og ved de større Stationer vare Forfriskninger at faae. Man ligesom fornåm en ny Tids Bekvemmeligheds Brise fra England eller den øvrige levende Omverden.

(Andersen 1968, 27).

1.1 Projektets sigte

I 2018 nedsatte H.C. Andersen Centret i Odense en projektgruppe, der havde til formål at undersøge fænomenet *H.C. Andersen i Portugal*. Lektor Anne Klara Bom var forskningsansvarlig, videnskabelig assistent Sara Bruun Jørgensen var ansvarlig for udførelse af research, deltagelse i interviews og udførelse af rapporten, og forskningsassistent Mie Lund Hansen var også en del af projektgruppen. Projektet forløb fra d. 1. juli 2018 til og med december 2018. Projektet blev finansieret af H.C. Andersen Fonden i Odense, og blev rammesat gennem to af fondens hovedspor, der har til formål *at undersøge Andersens betydning (nationalt og) internationalt*, og på sigt, at fungere som et afsæt til *at udvikle kulturturisme med udspring i H.C. Andersen*. H.C. Andersen Centrets forskere har tidligere foretaget videnskabelige undersøgelser af H.C. Andersens betydning i Kina, Rusland og Italien i samarbejde med H.C. Andersen Fonden. I forbindelse med projektet "H.C. Andersen i Italien" blev der udviklet et undersøgelsesdesign, som vi fandt styrke i at genanvende i Portugal. Undersøgelsesdesignet havde til formål at skabe et teoretisk grundlag for lignende undersøgelser i andre lande, hvormed sammenligninger på tværs af projekterne blev en mulighed.

Det overordnede sigte for projektet var at skabe overblik over den eksisterende oversættelse af – samt undervisning og forskning i – Andersens forfatterskab, og med afsæt heri, at

undersøge allerede eksisterende forestillinger og kulturelle betydninger, som tildeles Andersen og hans forfatterskab. Derudover var det en hensigt at skabe et overblik over de personer og intellektuelle kapaciteter, der kunne trækkes på i forbindelse med fremtidige forsknings- og turismeprojekter. Med andre ord var vi ikke interesseret i at finde frem til nye mulige forståelser af Andersen, som en historisk/biografisk person eller forfatter, men snarere at undersøge hvad der er på spil, når Andersen tildeles kulturel betydning i Portugal og derigennem etablere et Andersen-netværk.

1.2 Teori og metode

Da projektet formidles i rapportform, har det ikke været et formål med arbejdet at producere deciderede forskningsresultater. Dog er projektet udført på et kulturvidenskabeligt grundlag og på baggrund af forskning, som er foretaget i H.C. Andersen Centrets regi.

Kulturbegreb og metode

Lektor ved H.C. Andersen Centret, Anne Klara Bom, har i sin ph.d.-afhandling *Vores allesammens H.C. Andersen – Diskursteoretiske analyser af kulturfænomenet H.C. Andersen og dets aktuelle betydninger lokalt, nationalt og globalt* (2014) gjort et stort stykke arbejde med at udvikle et teoretisk blik på Andersen, der gør det muligt at indkredse "hvad der er på spil, når H.C. Andersen tildeles betydning og værdi som kulturelt fænomen i forskellige kulturelle kontekster." (18).

Bom bygger i sin afhandling sine analyser op omkring et kulturbegreb, der modsat mere statiske forståelser af kultur medfører en dynamisk forståelse af kultur som en scene, hvor ideologiske strukturer og kulturelle processer hænger sammen og gensidigt konstituerer hinanden. Individet er i den forstand ikke (udelukkende) et produkt af nogle samfundsmæssige strukturer. Det er i højere grad, som Bom skriver, konteksten, der er konstituerende for individets artikulationer og handlinger. Der foregår således en vekselvirkning mellem individet og konteksten, en forhandling, hvor fænomenet H.C. Andersen kontinuerligt tildeles betydninger. Præmissen er, at kulturelle processer kan sættes i forbindelse med det underliggende ideologiske grundlag, der formodes at motivere dem til at begynde med – antagelsen er, at det flygtige og prestigefyldte begreb kultur i sig selv bliver en kampplads for ideologiske strømninger, der forsøger at opnå kulturelt hegemoni ved netop at definere sig selv som en kultur eller kulturbærere. I tilfældet H.C. Andersen i Portugal er dette interessant, fordi vi netop via de tilegnelser af

Andersen der er foregået i Portugal, vil danne os et billede af de kulturelle kontekster, der på den ene eller den anden måde har haft indflydelse på integreringen af ham i portugisisk kultur.

Hvad der er særligt vigtigt i denne sammenhæng, er Boms opmærksomhed på, at disse kulturelle kontekster er multiple, flydende og selvmodsigende. Vi forventede følgelig ikke at finde ind til dén portugisiske Andersen, hvis man med den forventning mener en logisk, sammenhængende, overordnede forestilling om Andersen og hans forfatterskab. **Vi forventede i højere grad at finde adskillelige Andersener, der tilsammen danner et fragmentarisk, komplekst og formentligt også selvmodsigende billede af, hvordan Andersen optræder i portugisisk kultur.** Det var altså interessant for os at se på samspillet mellem H.C. Andersen, hans værker og den portugisiske kultur, idet vi ikke betragter nogen af delene som statiske eller hegemoniske. Det er ikke givet hvad H.C. Andersen er, ligesom det ikke tages for givet, at der findes én portugisisk kultur, der kan sættes i bestemt form og defineres som "kulturen i Portugal". Informeret af Boms konkluderende bemærkninger i sin afhandling, må vi formode, at der findes adskillelige divergerende forestillinger om, hvad både Andersen og portugisisk kultur er, og det er forhandlingsfeltet imellem disse, vi var interesserede i at kaste lys over. Dette forhandlingsfelt blev i projektet afgrænset gennem et *dobbelt blik*, hvor vi var interesseret i hvordan Andersen tildelte Portugal betydning gennem sit eget *cultural gaze*, og hvordan Portugal ditto tildeler Andersen betydning. Det var altså ikke blot hensigten at danne os et billede af, hvad receptionen af Andersen kan sige os om ham, men ligeså, at undersøge Andersens reception af Portugal, og hvorvidt og på hvilke måder de to blikke er gensidigt konstituerende.

1.3 Undersøgelsesdesign

I projektets begyndelse blev følgende undersøgelsesdesign videreudviklet og formuleret med inspiration fra projektet i Italien:

Projektet vil undersøge fænomenet H.C. Andersens kulturelle betydning i Portugal gennem et todelt sigte; H.C. Andersens blik på Portugal og Portugals blik på H.C. Andersen.

1: H.C. Andersens blik på Portugal:

- *Den rejsende Andersen.*

Hvordan oplever Andersen Portugal i 1866? Hvordan er Andersens rejsemål repræsenteret i nutiden? Hvordan er portugisisk kultur repræsenteret hos Andersen? På hvilke måder har Portugal og portugisisk kultur inspireret Andersen?

2: Portugals blik på H.C. Andersen:

- *Den institutionaliserede Andersen.*

Hvordan er Andersen repræsenteret i Portugisisk kultur? Hvilke forskningstraditioner er der omkring Andersen? På hvilke måder har Andersen inspireret portugisisk kultur og litterære traditioner? Har Andersen påvirket portugisisk eventyrtradition og folkløse? Hvordan er hans værk tilstede inden for undervisningssystemet?

- *Befolkningens Andersen.*

Hvordan tager den enkelte portugiser ejerskab over Andersen? Hvordan er Andersen tilstede i hverdagen, og er han overhovedet det? Hvilke betydninger tildeles Andersen af den almene portugiser i dag?

Det første punkt blev undersøgt gennem studier og læsning af Andersens rejseskildring "Et besøg i Portugal 1866", Andersens dagbogsnotater og brevvekslinger (alle breve tilgået via H.C. Andersen Centrets brevdatabase) fra sit ophold i Portugal, samt dansk sekundærlitteratur, der beskæftiger sig med Andersen og Portugal. Det andet punkt blev undersøgt gennem studier og læsning af relevante publikationer samt ekspertinterviews med portugisiske forskere og nøglepersoner. Det tredje punkt blev undersøgt gennem kvantitative spørgeskemainterviews, et kvalitativt fokusgruppeinterview og et interview.

Projektets produkt bestod i etableringen af et netværk af personer og intellektuelle kapaciteter, det indsamlede empiriske materiale og en rapport. Disse elementer fungerer som fundament for vores bud på, hvor man kan sætte ind i en eventuel udvikling af kulturturismen omkring H.C. Andersen, både i Portugal og for et portugisisk publikum i Danmark.

2 H.C. Andersens blik på Portugal

Undersøgelsens første sigte er at redegøre for H.C. Andersens blik på Portugal, hvor vi vil vise eksempler på, hvordan Andersen selv tildelte Portugal og portugisisk kultur betydning. I det følgende afsnit vil vi med afsæt i rejseskildringen, dagbøger og breve eksemplificere, hvordan Andersen oplevede Portugal i 1866. Vi vil i den forbindelse tilføje en nutidig dimension, hvor vi præsenterer et udsnit af Andersens rejsemål gennem billeder fra det feltarbejde, som vi bedrev i efteråret 2018 i Portugal. Derefter præsenteres afsnittet "Den rejsende H.C. Andersen", hvor vi undersøger, hvordan portugisisk kultur er repræsenteret hos Andersen. Her trækker vi på dansk sekundærlitteratur, som beskæftiger sig med Andersens besøg i Portugal, og udfolder i den forbindelse eksempler på, hvordan portugisisk kultur har inspireret Andersen.

2.1 H.C. Andersens oplevelse af Portugal

Et besøg i Portugal 1866 udkom første gang i 1868 under fællestitlen "Reiseskizzer og Penne-tegninger" i bind 28 af Samlede Skrifter. Siden er den udgivet som en separat rejseskildring, først i 1968 ved Poul Høybye og senere i 2002 af Erik Dal. Rejseskildringen er bygget op om, hvad der for Andersen er "[...] de flygtigt nedskrevne Erindringer fra denne Udflugt i Aaret 1866." (1968, 12). Her beskriver han sit besøg gennem seks kapitler, hvor han med egne ord går tilbage i historien, i sit Livs Historie, hvor [og når] det er ulejligheden værd (1968, 123). Det er hermed Andersens blik på Portugal, som er omdrejningspunkt for rejseskildringen – et blik, hvor Andersen tildeler Portugal og portugisisk kultur mening. Andersen beskriver sin rejse til Portugal dels gennem sin rejseskildring, der kan betragtes som den 'officielle' version, og dels gennem sine dagbogsnotater og brevvekslinger, der både bidrager til – og udfolder – rejseskildringen fra et mere personligt perspektiv (Wivel 2006). Der er i den forbindelse en række temaer, som gør sig gældende, hvor Andersen vender tilbage til de samme fortællinger på tværs rejseskildringen, dagbøgerne og brevene.

Det første tema omhandler den sidste del af Andersens rejse til Portugal. Turen gik ikke som først antaget, hvor planen ellers var at sejle det sidste stykke fra Bordeaux i Frankrig til

Lissabon i Portugal. Men grundet "ugunstigt og stormende" vejr på den spanske sø, valgte Andersen i stedet at rejse gennem Spanien, hvor der endnu ikke er anlagt jernbane til Portugal (1968, 13). Andersen forklarede denne beslutning med, at den italienske sangerinde Ristori er i Bordeaux, hvorfor Andersen absolut må blive et par dage endnu (Ibid.). Men i sine dagbøger fortæller Andersen en anden version, hvor det næppe er Ristori, som er årsagen til, at han vælger at rejse på landjorden. "Besøgte Hyllested (...) han raadede mig til at gaae over Land naar jeg var søesyg, han kjendte den Qval! Jeg gik næsten ind på hans Mening; kjørte saa med Omnibus ud langs Qu[ai]en og saae igjen paa det store Dampskib." (1972, 86). Efter at have beset dampskibet besluttede Andersen, at rejsen ikke skulle gøres til vands, og i et brev til veninden Lucie Marie Ingemann d. 25. maj 1866 skriver han efterfølgende, at:

[d]et ustadige Veir holdt mig fra at gjøre den lange Søreise fra Bordeaux til Lissabon og jeg reiste over Land; til Madrid havde jeg Jernbane, men herfra begyndte en høist besværlig Reise med Coureren; først ved Portugals Grændse fandt jeg igjen den aabne Jernbane; i hele to Dage og tre Nætter maatte jeg uafbrudt holde ud, der var intet Andet for.

Derefter møder Andersen, hvad der for ham er et gensyn med *Ny Tids Bekvemmelighed*, da han krydser den portugisiske grænse. Fortællingen herom går igen i et brev til vennen Martin Henriques d. 2. juni 1866, hvor Andersen beskriver "[...] dette dejlige Land, hvor Civilisationen boer, man er her igjen inde i den levende Verden," og i sine dagbøger skriver han, at "[d]et var som at komme fra Middelalderen ind i Nutiden ved at komme fra Spanien ind i Portugal; mit Humeur var ogsaa lettet, det Besværligste overstået (...) Alt var saa forfrisket og Grønt, Byer og Huse hvidtede og nette." (1972, 98-99).

Men også den flotte velkomst, som var arrangeret i Andersens favør, forstærkede hans begejstring over sit møde med Portugal, og i et brev til veninden Jonna Stampe d. 11. juni 1866, skriver han, at "[m]an havde i Lissabon ventet at jeg var indtruffet med det franske Dampskib, her laae den Gang 14 Danske Fartøier i Havnen, de havde alle heiset Danebrog for bringe mig deres danske Hilsen, det rørte mig da jeg hørte deromt jeg var jo ikke med Skibet."

De mange temaer, som optager Andersen under besøget i Portugal, omhandler endvidere det portugisiske folk, som han i et brev til redaktøren for tidsskriftet Figaro, Robert Watt, d. 16. maj 1866 beskriver som "gode og elskværdige," og til veninden Dorthea Melchior d. 20. juni 1866, at "[...] der er en forunderlig Alvor over Portugiserne, men det er et godt Folk, og man fornemmer strax det er et Land der følger med Tiden." Ligeså fortæller Andersen om sit møde

med den forhenværende Kong Fernando, som viser ham rundt i sin store smukke have. I rejse- skildringen beskriver han dette møde som "kjært og uforglemmeligt" (1968, 54) og i brevet til Watt formulerer han, at "Igaar havde jeg den Ære inde i Lissabon at blive modtaget af ham [Kong Fernando], han var høist elskværdig og naadig."

Andersen gør sig ligeså refleksioner over statuen af den portugisiske digter Luis de Camões (1524-1580), som i 1866 skulle rejses midt i Lissabon. "Jeg spurgte "Kommer Camoens' Slave der paa?" (...) 'Den Fremstilling' svarede man mig 'vilde jo være en vedvarende Bebrei- delse mod Nationen, der ikke tænkte paa sin store Digter, da han levede.'" (1968, 47). I den forbindelse reflekterer en aldrende Andersen over Camoes' og sit eget eftermæle, hvor han nævner, at Camoes' liv skal læses som et digt, og bør huskes således (Stougaard-Nielsen 2019). Det var dog ikke den fremstilling man ønskede i Lissabon, og Andersen beskriver i rejseskil- dringen, hvorledes Camoes blev landsforvist til Goa i en årrække, for derefter at vende hjem til Portugal igen. Her forbarmede den daværende konge Dom Sebastian sig og gav Camoes en årlig understøttelse, så han lige netop kunne leve. Men efter kongens død blev der ikke længere sør- get for digteren, hvorfor hans slave måtte tigge sig til deres livsophold (1968, 49).

De europæiske nationer især begyndte i 1800-tallet at fremstille deres store forfattere og kunstnere som garanter for en nations bedrifter ved at rejse monumenter og statuer (Stou- gaard-Nielsen 2019). Da Andersen under sit besøg opholdt sig i Setubal, blev han igen konfron- teret med tanker om sit eget eftermæle. I et brev hjem til Andersens forlagsredaktør Theodor Reitzel d. 6. juli 1866, skriver han:

Setubal er dertil stolt af at her er den portugisiske Digter Bocage født; Byens smukkeste Torv fører hans Navn; der samles nu Penge ind for at et Monument kan reises ham. Ved min Ankomst fik jeg, af en af Byens nulevende Digtere, og det en sand Digter, en meget smuk Hilsen, Velkomst for Poeta dinamarques, ved hans Ankomst til Bocage Fødeby."

Andersen oplevede her et Setubal som formåede at anerkende byens egen digter Manuel Maria Barbosa du Bocage (1765-1805), men også Andersen selv, hvilket blandt andet resulterede i, at han i de efterfølgende år fik produceret nye buster og en statue af sig selv (Stougaard-Nielsen 2019).

En helt særlig togrejse til Aveiro og universitetsbyen Coimbra, hvor O'Neill-brødrene havde forretninger, er også et tema for Andersen. I denne forbindelse beklager Andersen sig over ikke at have haft tid nok, og skriver i rejseskildringen, at "Coimbra er et Sted, hvor man

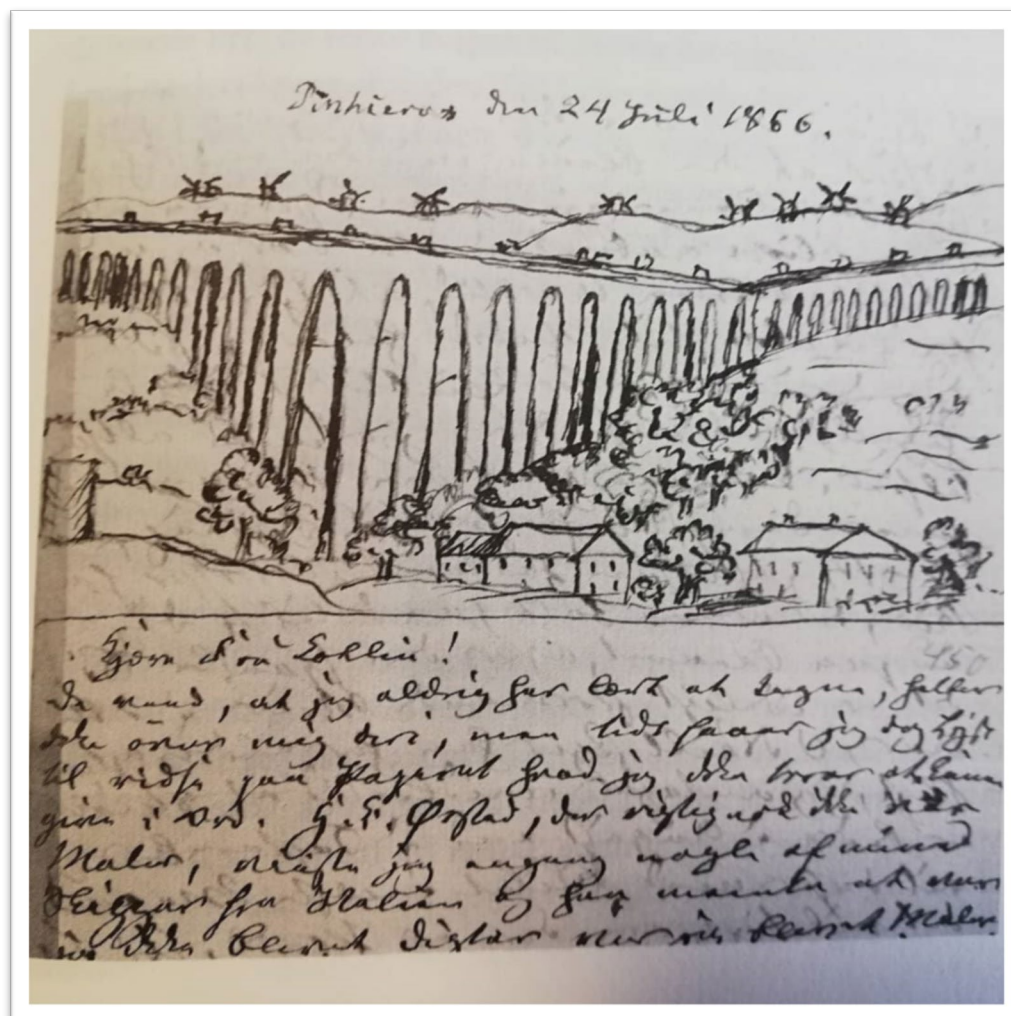
skal blive ikke blot nogle dage, men flere Uger, leve sammen med Studenterne, flyve ud i den frie, deilige Natur, give sig hen til Eensomheden og lade Erindringen oprulle Billeder fra Sagn og Sange fra Stedets Historie." (1968, 99). Andersen er skuffet og oplever ikke at få det ud af rejsen, som han havde håbet.

Landstedet Quinta do Pinheiros

Mest af alt fylder dog fortællingerne om de tre landsteder, hvor Andersen er bosat under sit besøg, og indtager en signifikant plads i både rejseskildringen, dagbøger og breve. Det første landsted er Quinta do Pinheiros (Villa Pinjetræet) lidt uden for Lissabon, hvor værten og ungdomsvennen Jorge O'Neill boede. Andersen beskriver i sin rejseskildring, hvorledes han oplever selve huset og dets omgivelser:

Pinheiros kaldes Høiden og Landstedet vi her beboe; det er gammelt, noget forfaldet to Etagers Landsted med rosenfarvede Mure, grønmalede Døre og Vindueskarme som de fleste ældre Huse i Lissabon. En Række Portraitbuster prange langs Taggesimsen. Inde i Bygningen ere en Mængde Stuer og Kamre, flere staa aldeles tomme eller have kun et Senge-sted, et gammelt Billede eller et enkelt henstillet Huusgeraad. Udsigten strækker sig vidt rundt om, over grønne Høider og Dale; Veien til Cintra løber tæt forbi gennem Landsbyer, som i lang Strækning danne en fortsat Gade, der synes Forstad til Lissabon. Endnu seent i mai ere Høiderne grønne, som hjemme i Danmark. Smaa maismarker titte frem mellem de mange "Quintas", et Navn, hvormed man betegner Landsted og Have. Rundt om i Kor-net groe Olietræer; den store Frodighed og Friskhed, de mange Trægrupper giver det Hele noget Beslægtet med Landskabet Kent. Mod Vest er Horizonthøiderne besaaet med smaa Veirmøller, den ene tæt ved den anden, som dannede de en hel Befæstningslinie; lidt mod Syd løfte sig malerisk Cintras Bjerge, paa hvis øverste Kam man tydeligt seer det gamle Slot med dets Taarne. Tidt sænke sig Skyer om det hele Bjergland og det er som forsvundet. Vinduerne i min Stue vendte just herud og til en Deel af Alcantara-Dalen, hen over hvilken, kjækt og storartet, paa svimmelhøie Buer, strækker sig en store Aqvæduct: Acros das aguas livres, "de frie Vandes Bue". Grønne Høider med Haver og Byens Mure sjulte næsten aldeles Lissabon; kun en Deel af den vestlige Forstand og de mod Øst liggende Høider med Klostre og Ceserner ere at see. I Horizonten bag Byen og Floden løfter sig Palmella med Bjergene St. Luis og Monte Arrabida. (1968, 32-33).

Andersen beskriver i ovenstående, hvordan han oplever området og udsigten fra Quinta do Pinheiros. Da vi var interesserede i, om der er elementer i beskrivelsen, der den dag i dag kan genkendes, besøgte vi området, og ruinerne af, hvad der engang var det omtalte landsted. Andersen selv skitserede udsigten fra sit vindue, som vendte ud mod Alcantara-dalen sådan her:

"Pinheiros", skitse af Andersen d. 24. juli 1866

På skitsen ses vandleddningen "De frie vandes bue", som ifølge Andersen var at se fra Quinta do Pinheiros. Men den dag i dag er Alcantara-dalen overtaget af bebyggelse så langt øjet rækker, hvorfor det ikke var muligt for os, at se vandleddningen fra Pinheiros.

På ovenstående billeder ses, hvad der er tilbage af Quinta do Pinheiros. Bygningen er forladt og aflåst, og vi måtte kravle ind ad et vindue for overhovedet at tilgå området. På hvad der tydeligvis engang var smukke mure med sirligt udførte udsmykninger er der nu malet graffiti, og stedet synes at fungere som illegalt tilholdssted: der ligger tomme dåser, cigaretskod og

skrald overalt. Naturen har omsluttet og overtaget ruinerne, men forsøger man at se forbi alt det, kan man stadig i glimt få en fornemmelse af, hvor smukt og velholdt det hele må have været på Andersens tid.

Herover ses billeder, der viser hvad der ifølge Andersens egne beskrivelser, må have været hans vindue øverst til højre, og udsigten herfra, der vidner om, at meget er sket siden Andersen boede her. Efter dette besøg besluttede vi os for at komme så tæt på vandledningen som muligt for at få et mere klart billede af, om Andersen overhovedet kunne se den, eller om det blot var en romantisk fremstilling af udsigten fra Pinheiros.

"De frie vandes bue" er i dag blot et lag i bybilledet, der omgiver vandledningen, som Lissabons hovedindfaldsvej drøner under. Men det er muligt at forestille sig, hvor smuk den må have set ud, kun omgivet af naturen fra Alcantara-dalen. "De frie vandes bue" ligger små tre km fra Quinta do Pinheiros, hvormed det må have været muligt at se vandledningen på Andersens tid.

Andersen beskriver også sit møde med Pinheiros i et brev til Robert Watt d. 16. maj 1866, den førnævnte redaktør på tidsskriftet *Figaro*. I denne forbindelse skriver Andersen, at "[d]ette mit lille Brev har neppe Noget af Interesse for Offentlighed, men skulde De dog opdage Noget da veed jeg at De vil benytte det med Tact og Hensyn." I forlængelse heraf vælger Watt blandt andet at trykke nedenstående uddrag i *Figaro*, endnu mens Andersen opholder sig i Portugal:

Jeg boer ikke i Lissabon selv, men en halv Mil udenfor Byen paa et høitliggende Landsted tæt ved den store Vandledning; for tyve Aar siden huserede her en af de værste Røvere, han kastede sine Offre ned i Afgrunden høit fra Vandledningen; da han domfældtes,

spurgte man ham om han aldrig havde følt Samvittighedsnag, og han svarede nei men tilføiede at kun een Gang, da han havde dræbt en ung Kone og nu tog hendes lille Barn og kastede det i Veiret deroppe paa Aqvaducten, troede Barnet at han legede med det og derfor loe det, smilede til ham - denne Leen, dette Smil havde været ham pinligt... (Figaro nr. 14, 1. juli 1866)

Og det bliver i mødet med Pinheiros tydeligt, hvor stor genkendelighed Andersen oplever i den portugisiske natur.

... Nu er der fredeligt og godt, Portugiserne ere gode og elskværdige, Naturen rundt om er en Blanding af Danmark og Syden, her ere grønne Marker med alle vore Blomster, her groer Kornet som hjemme hos os, men Gjærderne ere Aloer og Cactus, hen over Murene hænge store Hækker af Geranier med glødende Blomster. (ibid.)

Landstedet Quinta dos Bonecos

På en lignende måde beskriver Andersen landstedet **Quinta dos Bonecos** (Villa Dukkehuset) i Setubal, hvor broderen Carlos O'Neill boede. "Foran mig, i Høide, saae jeg Fæstningen Palmella, nærmere, mellem mægtige, skyggefulde Træer, den nu øde Munkekloster Brancanes og tæt op til dette, mit nye Hjem (...) Hvilken paradisisk Deilighed rundt om! Jeg fornam Fred og Ro, som jeg kunde unde alle Mennesker" (1968, 64-65). Denne ro gør et særligt indtryk på Andersen, som i Setubal finder tid til at reflektere over alt det som sker rundt om i Europa, sat i forhold til det paradys han føler sig omgivet af;

Naar nu om Aftenen Solen er nede, da svæver hen over den mørke Orangelund ligesom et Slør af Ild-gnister, det er lysende Fluor som give dette Fyrværkeri; et Stykke herfra skinne Lysene fra Husene i Setubal og bag ved aabner sig Havnen og det store Verdens Hav. Det er underligt i al denne Naturens Fred og Ro at huske paa at nu tænke Menneskene igjen paa Krig og Ødelæggelse; det vil maaskee blive vanskeligt for mig at slippe hjem, hvor mon Krigen begynder og hvor ender den?

Selvom Andersen gør sig bekymringer om det urolige Europa, der på én og samme tid synes langt væk og tæt på, bliver de naturskønne omgivelser i Setubal, dét sted, hvor han langt om længe finder sin inspiration til igen at digte. I rejseskildringen skriver han følgende digt (1968, 74);

Hvor Aftenen er deilig, forfriskende mild,
Og Stjernerne store og klare!
Ildfluer, som Gnisterne fra en Ild,
Hen over Orangerne fare.

Jeg hører det rullende Verdenshav,
Min Hjemvei, den snoer sig om Jorden,
Den friske uftning sit Kys mig gav
En Hilsen derhjemme fra Norden.

I Den klinger om Atterkomst,
Gud lede de Tærninger trille!
Mit Danmark, du deiligste Kløverblomst,
Saa sød, saa frisk og – saa lille!

Deroppe i Nordens græsgrønne Dal,
Med alle de gamle Minder,
Vil tankerne flyve til Setubal!
Til venner og veninder.

Landstedet Casa do Adro

Det sidste landsted hvor Andersen var bosat under sit ophold hed Casa do Adro. Det ligger i udkanten af den lille by Santa Maria ved Sintra, hvor den tredje broder José O'Neill boede. Sintra står for Andersen som "den smukkeste og meest besjunge del af Portugal" (1968, 101) og refererer i denne forbindelse til "Det nye Paradiis", som området blev kaldt af digteren Lord Byron (1788-1824), der også havde opholdt sig i byen i 1809. I rejseskildringen beskriver Andersen, hvordan Sintra minder ham om den velkendte danske natur (1968, 103-104):

Det var som om jeg her traadte ind i dansk Skovnatur; jeg maatte tænke på høiderne ved Silkeborg; jeg gik løvfulde Træer, saa Birk og Fyr. Vandet rislede koldt og klart mellem det frodige Græs, hvor Forglemmigeien groede: jeg saa den danske hvide Kløver, den blomstrende Hyld

og Convolvos. "Her er jeg i dit deilige Danmark!" sagde José og udtalte af varmt Hjerte sin Kjærlighed for det Land, hvor havde tilbragt de tidligste ungdomsaar.

Man siger, at enhver Nation finder i Cintra et Stykke af sit Fædreland, jeg fandt Danmark her; jeg troede at gjenfinde mangelen kjær Plet fra andre skjønnede Lande, det grønsvækkede Kent, Brockens vildt omkastede Steenblokke; jeg kunde her troe mig ved Genfersøens Bred og i Leksands Birkeskove. Alt vexlede forunderligt rigt.

Afslutningsvis blev også hjemrejsen til Danmark et tema for Andersen, hvor han først og fremmest gjorde sig bekymringer om, hvorvidt de gaver, som han har bedt om at få sendt til O'Neill-brødrene som tak for deres værtskab ("Mit Livs Eventyr", "Allens Danmarks Historie" og en buste af Andersen selv) ville nå frem i tide. Det gjorde de heldigvis. Bagefter var Andersen foruroliget over, hvorvidt hjemturen skulle være til vands eller lands, da uroligheder og kolera true i Spanien. Andersen endte ufrivilligt med at rejse med dampskib fra Lissabon til Bordeaux, en sørejse som satte punktum for Andersens besøg i Portugal.

2.2 Den rejsende H.C. Andersen

I en dansk sammenhæng er meget allerede skrevet om H.C. Andersen og hans forhold til Portugal. Kort opsummerende kan det nævnes, at rejsen i det 20. århundrede har beskæftiget blandt andre forfatter og bibliotekar Hans Aage Paludan, der skrev artiklen "H.C. Andersens rejse i Portugal" (1933) og litteraturprofessor Poul Houe, som skrev "Ude er hjemme: Om H.C. Andersens Et besøg i Portugal 1866" (1988). Men også i det 21. århundrede er Andersens rejse til Portugal af interesse, hvor litteraturforsker Jens Andersen skriver herom i *Andersen. En biografi* (2003), og journalist og forfatter Henrik Wivel beskæftiger sig yderligere med besøget i bogen *Mit jordiske paradis* (2006).

Paludan (1933) skriver om Andersen og rejsen til Portugal i tidsskriftet *Edda*, hvor han gennemgår rejseskildringen i dialog med Andersens dagbøger og brevvekslinger. Her bliver Andersens sindelag og dagshumør tilføjet som et personligt perspektiv til fortællingen om hans besøg i Portugal, hvor Paludan med grundighed udfolder de seks kapitler i rejseskildringen i en sammensmeltning af den "officielle" og "private" Andersen. Paludan finder i denne forbindelse frem til, at Andersen i et brev til sit forlag hos Reitzel skriver "[e]n Fortælling har jeg begyndt paa Pinhiero og næsten fuldført, her ved Setubal fik jeg Indtryk og Stof til to nye Eventyr, som

ere skizzerede paa Papiret." (1933, 482). Paludan argumenterer for, at det første eventyr, som Andersen refererer til er "Portnerens Søn" og dernæst, at de to udkast bliver til "Skrubtudsen", der udgives i december 1866, og "Kløverblomsten", som ikke bliver til noget. Derudover er det litterære udbytte knapt, og der tegner sig et billede af, at rejsen til Portugal ikke er nær så inspirerende som så mange andre af Andersen rejser, og i et brev til redaktøren Robert Watt d. 16. maj 1866 fortæller Andersen om sin manglende inspiration; "Jeg sender Dem til "Figaro" det første lille Digt eller Eventyr, min Musa bringer mig, men jeg maa først finde nogen Ro og Stadighed; den har jeg indtil nu ikke fundet."

I selvbiografien *Mit livs Eventyr* fra 1855 skriver H.C. Andersen det berømte citat "[A]t rejse er at leve." Med afsæt i denne sentens undersøger Poul Houe (1988) i sin artikel "Ude er hjemme" Andersens 'flerkulturelle' livsform, som han på ingen måde finder overdreven, da "[...] det er velkendt, at en række af hans [Andersens] mest danske forestillingsbilleder opstod under fremmede himmelstrøg." (1968, 116). Her er Portugal ingen undtagelse.

Houe spørger ind til, hvad det betyder for Andersen, at 'ude er hjemme,' og trækker på eksempler fra rejseskildringen, hvor Andersen af flere omgange, og uforbeholdent, omtaler sit besøg i Portugal gennem hjemlige vendinger. Allerede i kapitel to skriver Andersen i tilnærmelsesvis forundring, "[h]vor var det hjemligt og dog var jeg milevidt fra mit Fædreland" (1968, 42), om sit møde med Quinta do Pinheiros, lidt uden for Lissabon. Det samme gør sig gældende for Andersen, da han efterfølgende opholder sig på Quinta dos Bonecos i Setubal, som han efter kun få uger kalder "mit nye hjem." (1968, 102), og i Sintra på Casa do Adro, hvor han allerede inden at være ankommet her, italesætter stedet som *hjem* i et brev til vennen og redaktøren Robert Watt d. 16. maj 1866.

Ifølge Houe indser Andersen, at han føler sig hjemme på "[...] stedet derude, men det betyder også at han føler sit danske hjem nærværende i netop denne sindstilstand." (1988, 117). Og dette nærvær af *hjem* bliver gentagne gange beskrevet, ikke kun gennem den direkte italesættelse af "hjem", men også gennem Andersens intention med rejseskildringen, der handler om "[...] at holde sig [til] Naturafspejlingen i sig selv, Billedin[d]trykket af Menneskene" (1968, 123). Dette kommer især til udtryk gennem de mange naturbeskrivelser og -oplevelser i rejseskildringen, som i øvrigt er kendetegnende for den rejsende Andersen i almindelighed. Houe trækker på et eksempel fra *Champagnen* i Setubal, hvor Andersen var på tur sammen med José O'Neills søn, Carlos.

[...] jeg var betænkt på at vende om, da jeg foran mig, paa et stort mosgroet Klippestykke, hvor den rindende Bæk dannede et klart Bassin, saae min unge Jæger ligge at hvile sig; det var et heelt levende Billede, fuldt af Harmoni, den forunderlige Blanding af Syd og Nord som Planteverdenen her frembød, viste sig ogsaa i hans Skikkelse, det kjække mandige Ansigt, solbrændt bruunt, de kulsorte Haar og Øienbryn, de aldeles lyseblaa Øine og det sørgmodige Smil om Munden, maa-skee lagt der de sidste Maaneder. (1968, 72-73)

Her smelter menneskebilledet og naturbilledet sammen, hvor Andersen genkender sit nordiske hjem, gennem beskrivelsen af planteverdenen og den unge Carlos. Denne sammensmeltning af ude og hjemme, syd og nord, kulminerer i et to-strofet digt (72) til lejligheden, hvor Andersen tildeler sin naturoplevelse en religiøs dimension, hvor dét at være ude i den fremmede natur, ifølge Houe, er en poetisk hjemgang til Danmark.

Er Du i Verden vide,
Du er dog Hjemmet nær,
Gud aander ved din side
I Luft og Blomst og Træer;
Du høre kan hans Stemme
I Dig og rundten om,
Og føle Du er hjemme
Hvor Du i Verden kom.

Og stedes Du i Fare,
Er uforskyldt i Nød,
Han vil Dig vel forsvare,
Og der er ingen Død,
Og der er ingen Smerte;
Vort Jordlivs Stjernesud
Er fra en Moders Hjerter
At flyve op til Gud.

Jens Andersen (2003) interesserer sig også for H.C. Andersens oplevelser i – og med – Portugal, og beskriver et dikotomisk forhold, der er på spil for den rejsende Andersen, nemlig hans ”dobbelte natur” (2003, 269). På sin rejse til Portugal kommer denne dobbelte natur særligt til syne, da Andersen vælger at rejse den sidste del til lands, gennem Spanien. ”Jeg kan ikke tro at jeg holder det ud, men nu vende om, er ogsaa aldeles mod min Natur, jeg skal nu denne Vei, jeg gruer for den og giver mig aldeles hen.” Således skriver Andersen til vennen Edvard Collin d. 16. maj 1866. Det er her forholdet mellem ”[f]rygt for Fare, og Lyst til at prøve den” (2003, 269), der gør, at Andersen rejser tværs over Den Iberiske Halvø, hvor der er politiske optøjer, ingen jernbaneforbindelse – hvorfor Andersen må med diligence – og landevejsrøvere, som huserer og plyndrer de rejsende. Men heldigvis går turen bedre end Andersens frygtsomme forventning, og den største udfordring viser sig, at være turen i ”kassen uden fjedre,” som Andersen kalder diligencen, der giver ham siddesår (2003, 269).

Ved første øjekast, kan det virke som om, at Andersen finder turen til Portugal skuffende og kedelig. Men ifølge Jens Andersen (2003) finder den rejsende Andersen en ny form for ro, i sin ”[...] splittede og rastløse sjæl” (2003, 271), hvor alle de naturindtryk han oplever, får lov til at bundfælde sig. Dette sker dels fordi Andersen rejste alene, dels fordi han befandt sig i et land, hvor hans tid ikke gik med notabiliteter eller teaterbesøg, som på så mange af sine tidligere rejser. I det hele taget handlede besøget i Portugal om et romantisk rejseprojekt, hvor Andersen søgte at finde ”[...] kulturlandskaber, hvor naturen, menneskelivet og kunsten var smeltet sammen og havde krystalliseret sig i særlig eventyrlige former, der endnu lod sig se og sanse.” (2003, 272). Jens Andersen beskriver endvidere, at den aldrende H.C. Andersen på 61 år havde brug for at styrke sin barnetro på de paradisiske kræfter i naturen, i en tid med meget krig og ufred, hvorfor netop naturen fylder så meget i rejseskildringen.

Denne paradisiske natur beskriver også Henrik Wivel (2006), som tager ”[m]ed H.C. Andersen på rejse i Portugal”, og følger Andersens rejserute fra Madrid i Spanien til Lissabon, Setubal, Sintra og Coimbra i Portugal. Det er netop fordybelsen i disse steders natur, særligt Setubal og Sintra, som inspirerer Andersens litterære udbytte, og Wivel undersøger disse steders nutidige fortællinger i relation til rejseskildringen. Wivel finder blandt andet, at portugiserne hverken kender til, eller tildeler de steder, hvor Andersens opholdte sig nogen signifikant betydning. Disse steder er ifølge Wivel ikke en del af den portugisiske befolknings bevidsthed, hvilket særligt kommer til udtryk i den nutidige fortælling om de tre landsteder, hvor Andersen boede - hvilket vi også kunne se, da vi besøgte ruinerne af Quinta do Pinheiros.

Wivel beskriver, hvad der er sket med området, hvor Quinta do Pinheiros ligger hen-
gemt. "[...] Pinheiros er blevet hegnet ind i mellemtiden. Således er forstaden Palava i dag for
længst slugt af den moderne metropol, der har bredt sig ud over baglandets høje og sletter med
endeløse rækker af boligkarrer malet i rædselsfulde plasticpastelfarver, shoppingcentre og det
forskerne kalder "[u]rban modernitet (...) Selve Jorge O'Neills Quinta do Pinheiro er i dag ind-
kapslet bag høje gitre." (2006, 39) og "Det samme gør sig gældende i Setubal, hvor Andersen
boede på landstedet Quinta dos Bonecos. På turistbureauet kender de intet til Andersen og
Quinta dos Bonecos". (Wivel 2006,63). Det virker som om, at det kun er få, som har en be-
vidsthed om, at Andersen besøgte Portugal i 1866, heriblandt O'Neill-familien, som den dag er
bosat 500 meter fra Quinta dos Bonecos i Setubal, og som vi vender tilbage til i afsnittet om
"Befolkningens H.C. Andersen." Sintra synes dog at være en undtagelse, og Andersens besøg er
blevet en del af fortællingen om Sintra som turistmål. Der foreligger dog ifølge Wivel nogle mis-
forståelser i forhold til Andersens reelle opholdssteder i Sintra. Andersen selv beskriver i rej-
seskildringen landstedet Caso do Ardo, hvor han boede hos José O'Neill, som et større landsted
lige ned til landevejen (1968, 103). Men det nuværende bystyre er under opfattelse af, at der er
tale om en anden ejendom beliggende på en bjergside. Der er endda sat en mindeplade på herpå,
hvor der står "I dette hus boede Hans Christian Andersen under sin Portugal-rejse 1866. 4. au-
gust 1989. Byrådet i Sintra" (118). Wivel konkluderer trods den modstridende fremstilling af
Andersens boligforhold, at Sintra er og bliver det sted i Portugal, hvor han fandt en særlig form
for hjemlighed.

Det var naturen. Andersen falder i svime over Sintras natur og de allehånde vækster, der
trives i de skyggefulde haver og på bjergets skrænter (...) Det er, som om H.C. Andersens
livslange rejseaktivitet samler sig til en syntese på dette sted. Han får det Goethe kalder
"verdenserfaring". Han er på en gang ude og hjemme og alle de steder, han har rejst til
igennem livet i et synteseskabende øjeblik. (2006, 123).

Opsummerende kan man argumentere for, at H.C. Andersens blik på Portugal orienterer sig
mod "[...] at holde sig [til] Naturafspeilingen i sig selv, [og] Billedin[d]trykket af Menneskene"
(1968, 123). Dette er særlig tydeligt i rejseskildringen, som tematisk beskriver Andersens sans-
ninger og oplevelser med de steder, hvor han befinder sig. Men også brevene hjem til Danmark
og dagbøgerne bekræfter dette. Andersen beskriver af flere omgange sin oplevelse af hjem – af
Danmark – i Portugal, hvilket i stor udstrækning illustreres gennem hans beskrivelse af den

natur, der omgiver ham. Men også det portugisiske folk gør indtryk på Andersen, blandt andet gennem deres anerkendende velkomst af den danske digter, som hurtigt føler sig taget vel i mod. Andersens rejsen til Portugal er ikke som så mange af hans andre rejser, hvor notabiliteter og kunstneriske miljøer synes at fylde en stor del. I stedet er fokus på naturen og de mennesker han møder, hvor den aldrende Andersen endvidere gør sig tanker om sit eftermæle. Der tegner sig et billede af, at Portugal bliver synonym for en tiltrængt ro og refleksionstid, snarere end at være inspiration til produktion af litterære værker.

Vi har nu afsluttet rapportens første del; "H.C. Andersens blik på Portugal", og vil i det efterfølgende afsnit bevæge os videre til anden del: "Portugals blik på H.C. Andersen". I denne del af undersøgelsen har vi særligt fokus på, hvorvidt og hvordan der kan identificeres forbindelser mellem disse to analytiske tilgange til H.C. Andersen i Portugal.

3 Portugals blik på H.C. Andersen

Vores undersøgelse af Portugals blik på H.C. Andersen bestod, som beskrevet i vores undersøgelsesdesign, i at forsøge at kortlægge henholdsvis 'den institutionaliserede Andersen' og 'befolkningens Andersen.' Denne kortlægning er funderet i en række nedslag, hvormed det bliver muligt at vise eksempler på, hvordan Andersen tildeles mening i specifikke kulturelle kontekster. Det var altså ikke vores hensigt at præsentere et samlet, retvisende og fyldestgørende billede af H.C. Andersens betydning i Portugal, men i stedet at identificere og undersøge specifikke og betydningsfulde sammenhænge, hvor han tildeles mening.

3.1 Den institutionaliserede Andersen

Dette afsnit har til hensigt at præsentere de resultater vi fandt i vores undersøgelse af den institutionaliserede H.C. Andersen. Redegørelsen er baseret på en række nedslag, der knytter sig til de officielle/institutionaliserede versioner af Andersen, der optræder i portugisisk kultur. Vi har valgt at disse nedslag dels udgør et overblik over den eksisterende oversættelse af – samt undervisning og forskning i – H.C. Andersens forfatterskab, dels, hvilke betydninger Andersen tildeles i de processer, hvor han institutionaliseres i Portugal. Da en del af projektets sigte er at skabe et netværk af forskere og folk, der arbejder professionelt med Andersen, er de elementer som tilsammen skaber et billede af den institutionaliserede Andersen i Portugal i høj grad baseret på egne studier og ekspertinterviews med de portugisiske forskere José António Gomes (børnelitteraturprofessor, ESE Porto Polytechnic), Ana Christina Macedo (adjunkt, ESE Porto Polytechnic), Victor Luis Eleuterio (pensioneret historieforsker), og Carina Rodriques (ph.d., Aveiro Universitet), samt kvalificeret assistance af vores "gatekeeper", Adriana J. Duarte (oversætter og konferenceleder, Moonluza).

3.1.1 H.C. Andersens indflydelse på portugisisk litteratur

Vi var i denne del af undersøgelsen interesserede i at undersøge hvilken indflydelse H.C. Andersen har haft og fortsat har på portugisisk litteratur. I den forbindelse gennemførte vi i 2018 et

interview med den portugisiske børnelitteraturprofessor José Antonio Gomes, der fortalte os, at de portugisiske oversættelser af Andersens eventyr begyndte i det 19.århundrede, og at de som udgangspunkt fandt sted med afsæt i allerede eksisterende oversættelser fra fransk, engelsk eller spansk. Det var først i det 20.århundrede, at Andersens eventyr blev oversat direkte fra dansk til portugisisk.

Den første portugisiske oversættelse af Andersen fandt sted i tidsskriftet Panorama, som publicerede "A princesa e a ervilha" ("Prinsessen på ærten") i 1867, året efter Andersens besøg i Portugal. Derefter fulgte bogen "Contos para a Infância" ("Eventyr for børn"), som blev redigeret af den portugisiske journalist og digter Guerra Junqueiro (1850-1923) i 1877. Bogen er en samling af 44 eventyr, hvori der findes syv oversættelser af Andersen: "O rei vai nu" ("Kejserens nye klæder"), "O soldadinho de chumbo" ("Den standhaftige tinsoldat"), "A vendedora de fósforos" ("Den lille pige med svovlstikkerne"), "A história de uma mãe" ("Historien om en moder"), "O anjo" ("Englen"), "O linho" ("Hørren") og "O Malmequer" ("Morgenfruen"). Til trods for at Junqueiro oversatte eventyrene, refererede han ikke til forfatterne bag de 44 eventyr, hvorfor Andersen heller ikke blev nævnt.

Den portugisiske opmærksomhed på Andersens forfatterskab tog først til, da digteren og forfatteren, Maria Amália Vaz de Carvalho (1847-1921), der sammen med sin mand, digteren Gonçalves Crespo (1846-1883), skrev *Contos para os Nossos Filhos* (*Eventyr til vores børn*) i 1883. Denne bog var den første portugisiske eventyrsamling, der havde fokus på, at eventyr ikke blot skulle læses for børn, men også være børnevenlige. Heriblandt var en oversættelse af "Den grimme ælling", som i den forbindelse blev udråbt til at være et eventyr til børn (Riscardo 2005). Det var ikke alment, at eventyr i romantikken blev skrevet til børn men snarere, at eventyr for voksne blev læst og fortalt til børn. Børnelitteraturprofessor José António Gomes beskrev i den forbindelse for os under et interview, at der i takt med opmærksomheden på Andersens forfatterskab, samt begyndelsen på oversættelserne af hans eventyr, voksede et børnelitterært paradigme frem, som i de følgende årtier indtog en stor plads i portugisisk litteratur og litteraturvidenskab.

En række af de portugisiske oversættere, som har beskæftiget sig med Andersens forfatterskab, er siden hen er blevet anerkendte digtere og forfattere med afsæt i deres oversættelser, herunder João Cabral do Nascimento (1897-1978), Herberto Helder (1930-1915) og Ilse Losa (1913-2006). Eksempelvis er Ilse Losa, ifølge Gomes, særlig kendt for sine oversættelser af "Nattergalen" og "Den lille havfrue," som begge har vundet H.C. Andersens Litteraturpris. Der

er dog én oversætter, forfatteren João José Pereira da Silva Duarte (1918-2016), som indtager en vigtig plads. Silva Duarte har som den eneste oversat direkte fra dansk til portugisisk, heriblandt alle 156 af Andersens eventyr, samt en række af Andersen andre værker, herunder *Et besøg i Portugal 1866* i 1971, som på portugisisk hedder *Uma Visita em Portugal em 1866*.

Det er imidlertid ikke kun oversættelserne af H.C. Andersens værk, der har fungeret som inspirationskilde i portugisisk litteratur. Også en bred vifte af børne- og ungdomslitteratur, fx eventyr, noveller, biografier og digtsamlinger, har ladet sig inspirere. Der er ifølge Gomes tale om en generel andersensk inspiration i portugisisk børnelitteratur, hvor Andersens tekster fungerer som originaltekster, også kaldet 'hypotekster,' som bliver transformeret til – og/eller imiteret gennem – nye tekster. Disse nye tekster kaldes hypertekster (Genette 1997 i Lacasse 2000, 37) og er en genre, som synes at indtage en betydelig plads i den portugisiske litteraturhistorie. Gomes fortalte i den forbindelse om portugisiske forfattere, der med afsæt i deres passion for Andersen har skrevet egne fortsættelser og viderefortolkninger. Heriblandt er António Torrado (1939-), der har skrevet "O Pajem Não Se Cala", som er et eventyr inspireret af "Kejserens nye klæder". Her gør Torrado brug af barnet fra Andersens version, som en rebelsk tjenestedreng, der gør op med hykleriet tilknyttet hoffet. Hermed er eventyret ifølge Gomes et revolutions-eventyr, der knytter sig til Nellikerevolutionen i Portugal i 1974, som netop var et opgør med det daværende diktatur, og som førte til indførelsen af demokrati i landet.

Ligeså er Luisa Dacosta (1927-2015) en vigtig forfatterfigur i Portugal, som i store dele af sit forfatterskab er inspireret af – og trækker på – elementer fra Andersens eventyr, herunder "Den lille havfrue" og "Nattergalen". Gomes fortalte os, at Dacosta i flere sammenhænge har udtalt, at den psykologiske udvikling hos børn, som ikke læser H.C. Andersen, vil forblive ufuldstændig, da de ingen forudsætning har for at kende til menneskelig smerte. Dacosta tillagde Andersen en helt særlig emotionel dimension, hvilket ifølge Gomes afspejlede sig i hendes forfatterskab.

En anden forfatter som trækker på intertekstuelle elementer fra Andersens eventyr, er Adolfo Simões Müller (1909-1989), som har skrevet Andersens biografi for børn *O Contador de Histórias (Historiefortælleren)* i 1983 og desuden særligt lod sig inspirere af "Den lille pige med svovlstikkerne" i sit forfatterskab. Endvidere er der en gruppe af børnenovelleforfattere, som blandt andet består af José Jorge Letria (1951-), Álvaro Magalhães (1951-) og Ana Saldanha (1959-), som i deres forfatterskaber både er inspireret af Andersens eventyr, men også af hans biografi. Gomes beskrev for os, at eksempelvis Saldanha er inspireret af Andersens eventyr og

biografi ved at trække på Andersen, som en begyndelse og et indledende narrativ i sine eventyr, som derefter skriver sig ind i et mere moderne narrativ. Et andet eksempel er Letria (1996), der indskriver Andersen som en karakter i eventyret "Bom Natal, Pai Natal" ("Glædelig jul, julemand"), hvor hovedpersonen, der er en ældre mand og postbud, rejser rundt i verden, hvor han møder Andersen, som er barn. I den forbindelse læste Gomes en passage højt fra eventyret – et eksempel, som netop trækker på den biografiske Andersen:

One day I saw Hans Christian with his bags prepared to leave and I asked him, where are you going, boy? If you leave, whom am I going to tell my stories of an old postman that I am? I am going to Copenhagen to be a singer, a dancer, an actor and maybe even a writer.

Der tegner sig gennem disse nedslag et billede af Andersens litterære indflydelse i Portugal som skelsættende i forhold til det fremvoksende børnelitterære paradigme i slutningen af 1800-tallet, og som gennem tiden har været – og er – inspiration for mange af Portugals betydningsfulde forfattere, både gennem oversættelserne af Andersens 156 eventyr, men lige såvel som en litterær hypertextuel indflydelse, hvor værkerne har fået nyt liv – eksempelvis, som politisk talerør jf. revolutionseventyret af Torrades, eller som Dacostas indføring i en mere emotionel dimension. De versioner af Andersen, som bliver skrevet frem i portugisisk litteratur, er repræsenteret dels gennem de flittige oversættelser, dels gennem et bredt udvalg af videreforklaringer, inspireret af Andersens forfatterskab.

3.1.2 H.C. Andersen i portugisisk undervisning

I dette afsnit har vi fokus på en præsentation af, hvordan Andersens værk figurerer i det portugisiske undervisningssystem. Vi tager primært afsæt i Plano Nacional de Leitura (PNL), der er den nationale læseplan i Portugal, som er en politisk prioritet, der fungerer som en national læsestrategi og pensumanvisning for lærere i grundskolen og gymnasiet, og aldersopdelt i fire kategorier; 6-8 år, 9-11 år, 12-14 år og 15-18 år. PNL er udarbejdet af et nationalt ekspertpanel og er ifølge formålsbeskrivelsen på deres hjemmeside en strategi til at fremme social integration gennem litteratur.

Ana Christina Macedo, der er adjunkt i litteratur, og underviser på læreruddannelsen i Porto, beskrev for os i et interview, at H.C. Andersen er kanoniseret i PNL. I vores undersøgelse af den institutionaliserede Andersen har vi derfor været i kontakt med PNL som fortalte, at den

nuværende læseplan blev lanceret i 2006. I forlængelse heraf undersøgte vi årsagen til Andersens gyldighed i den nationale læseplan, hvor vores kontaktperson ved PNL, Julia Martins, fortalte, at ekspertpanelet fandt en anledning til at kanonisere Andersen i forbindelse med fejringen af Andersens 200-års fødselsdag i 2005. I en mail forklarede hun det sådan her:

HC Andersen is very well known in Portugal and several of his tails were translate, between 1835 and 1842, mostly from other languages (english, german, french...). His success, due the original narrative discourse, fine sense of humor, and richness of his stories, left indelible marks in several portuguese authors and remains a reference for several generations of children and young people

På hjemmesiden for PNL kan man tilgå den aldersopdelte læseplan via en database, og en hurtig søgning bekræfter, at H.C. Andersens eventyr er tilstede i alle kategorier på grundskoleniveau, men de er ikke repræsenteret på gymnasieniveau. Rapportens bilag 1 viser en tabel over, hvordan H.C. Andersen er repræsenteret i PNL. Tabellen viser de samlede værker fordelt på titel, værketype og forfatter. Her finder vi, at Andersen både er repræsenteret gennem oversættelser, herunder individuelle og samlede værker, men også gennem en række portugisiske hypertexter inspireret af Andersens forfatterskab. Dette peger tilbage på ovenstående citat, hvor Martins beskriver Andersen som en uudslettelig inspiration for flere portugisiske forfattere, hvilket vi også fandt i vores undersøgelse af Andersens indflydelse på Portugisisk litteratur.

Fra Andersens eget forfatterskab er der to eventyr, der anbefales at læse i alle alderskategorier (6-14 år), vel at mærke på grundskoleniveau; "Den lille havfrue" og "Den grimme ælling". Endvidere anbefaler PNL, at elever fra 9-11 år læser "Svinedrengen", "Snedronningen" og "Tinsoldaten" – hvor "Kejserens nye klæder", "Prinsessen på ærten", "Nattergalen", "Den lille pige med svovlstikkerne" og "De røde sko" er fra 9-14 år. Det er hermed 11 ud af Andersens 156 eventyr, som er udvalgt til indgå i PNL. Det peger på, at H.C. Andersens betydning og gyldighed på den nationale læseplan bunder i en portugisisk politisk vedtaget beslutning om, at den før-omtalte strategi for sociale integration iværksættes ved netop at læse ovenstående eventyr.

Ud over de portugisiske oversættelser indgår der som nævnt en række hypertexter i PNL, som er Andersen-inspireret. At disse hypertexter er kanoniseret i læseplanen, synes at bekræfte den betydelige plads, som netop denne genre indtager i portugisisk børnelitteratur, hvilket Gomes også bekræftede i vores interview med ham. Blandt disse hypertexter finder vi blandt andet den portugisiske forfatter Tomi Ungerer, der har skrevet "O pato camponês"

("Landanden") med inspiration fra "Den grimme ælling", og "Allumette", som er en moderne version af "Den lille pige med svovlstikkerne". Derudover anbefaler PNL at læse det førnævnte revolutionseventyr "O pagem não se cala" ("Tjenestedrengen som ikke ville tie stille") af Torrado, samt "O homem sem sombra" ("Manden uden skygge") af samme forfatter. Sidstnævnte er blandt andet inspireret af Andersens eventyr "Skyggen". Dette er blot et uddrag af de hypertekster som indgår i PNL, men det giver et billede af, at Andersen som litterær inspiration, indtager en betydelig plads i portugisisk børnelitteratur.

Det er ikke kun gennem PNL at de portugisiske studerende introduceres for og læser Andersen. Macedo beskrev for os, at Andersen er en integreret del af pensum på læreruddannelsen i Porto, hvor de blandt andet læser og analyserer "Den lille havfrue" og "Den grimme ælling" gennem et psykoanalytisk og sociologisk perspektiv i fagene "Literature for Childhood" og "Promotion of the Reading". Endvidere trækker Macedo på "Kejserens nye klæder", hvor hun i sin undervisning laver komparative studier med Torrados "O Pajem Não Se Cala".

Dét som kvalificerer Andersens gyldighed i litteraturundervisningen på læreruddannelsen, handler ifølge Gomes om, at ovenstående eventyr er særligt analyserbare, da de rummer muligheden for at diskutere magt og undertrykkelse, religion, og hykleri tilknyttet hoffet, men også kærlighed og passion. Andersens eventyr betragtes altså som oplagte tematiske rammer for diskussion af aktuelle temaer. Macedo tilføjede i den forbindelse, at hun også anvender Andersen som en vej ind i litteraturen til at forstå begrebet *barndom*, og hvorledes dette vokser frem i takt med oversættelserne af Andersens eventyr i slutningen af 1800-tallet. Endvidere beskrev Gomes for os, at dét han ser som Andersens autobiografiske dimension i eksempelvis "Den grimme ælling" er med til at skabe en perfekt struktur i eventyrfortællingen, som bringer en yderligere dimension af mening. Gomes forstår hermed "Den grimme ælling" som en skilddring af Andersens eget liv, hvilket også er udgangspunktet i hans undervisning. I det hele taget synes det som om, at Gomes tilslutter sig en meningstilskrivning af Andersen, som vi også finder repræsenteret i andre lande, hvor tolkningen af eventyrene bliver repræsentative for elementer af Andersens egen livsfortælling.

Ifølge vores portugisiske kontakt Sara Pascoal, som er lektor ved ISCAP (Instituto Superior de Contabilidade e Administração do Porto), indgår Andersen også som en del af pensum på kandidatuddannelsen i Interkulturelle Studier, hvor de læser og analyserer "Et besøg i Portugal 1866". Ifølge Pascoal repræsenterer Andersen en helt særlig måde at formidle kulturer på, som eksempelvis kommer til udtryk i hans rejseskildringer. Hun bruger Andersens blik på

Portugal, som han beskriver det i rejseskildringen, som et afsæt for at diskutere og undersøge, hvordan forskellige kulturer skaber mening om sig selv og andre.

I vores undersøgelse af H.C. Andersen i det portugisiske undervisningssystem finder vi, at PNL er den eneste offentlige kanonisering af Andersens værker. Det er i den forbindelse interessant, hvordan de 11 eventyr som indgår i PNL er særligt udvalgt til at fremme social integration i grundskolen. Der synes altså at blive tildelt disse eventyr en særlig egenskab, som endvidere er med til at understøtte formålet med PNL. Ifølge Gomes, Macedo og Pascoal er det ikke muligt at sige noget konkret om, i hvor stor en udstrækning Andersen figurerer på pensum ved andre uddannelsesinstitutioner, men de antager, at han er tilstede ved de humanistiske uddannelser.

3.1.3 Portugisisk forskning i Andersen

I vores undersøgelse af den institutionaliserede Andersen fandt vi det relevant at fokusere på, hvordan H.C. Andersen anvendes i den forskning, som bedrives på de portugisiske universiteter. Her trak vi på vores akademiske netværk, herunder Gomes, Macedo, Rodriques og Pascoal, som bidrog til at redegøre, hvorvidt der findes en forskningstradition knyttet til Andersen, og i hvilket omfang Andersen indgår i portugisisk forskning. Her fandt vi ud af, at der ikke er nogen portugisiske forskere, som beskæftiger sig med Andersen og hans forfatterskab som primært forskningsfelt, og derfor eksisterer der heller ikke en egentlig forskningstradition i Portugal, som knytter sig til H.C. Andersen. Snarere er Andersen repræsenteret i forskellige studier inden for litteraturforskning i Portugal, herunder forskning i børne- og ungdomslitteratur.

Vi vil i det følgende præsentere eksempler på og kendetegn ved den portugisiske forskning, der beskæftiger sig med Andersen. Denne forskning er primært publiceret på portugisisk. Heriblandt er antologien "Hans Christian Andersen, Jules Verne e El Quijote. Na literatura infantil e xuvenil do marco ibérico," hvori føromtalt børnelitteraturprofessor José António Gomes (2005) har skrevet artiklen "Hans Christian Andersen en lingua portuguesa" ("Hans Christian Andersen på portugisisk"). Som vi også fandt i vores undersøgelse af Andersens indflydelse på portugisisk litteratur, beskriver Gomes i ovenstående artikel, at der parallelt med oversættelsen af eventyrene fremvoksede et børnelitterært paradigme, der ifølge Gomes var særligt inspireret af Andersens værker.

Ligeså har Leonor Riscado, der er adjunkt i portugisisk sprog ved ESE Coimbra (Departamento de Educação da Escola Superior de Educação de Coimbra), forfattet to artikler med afsæt i Andersen. Den første artikel er "Hans Christian Andersen: da Dinamarca para o Mundo" ("Hans Christian Andersen: fra Danmark til verden") (2005), som beskæftiger sig med et biografisk perspektiv på Andersen. Artiklen indeholder en kronologisk gennemgang af skelsættende nedslag i Andersens liv, eksempelvis livet som fattig skomagersøn, Andersens søgen efter lykken i København, tyranniet på Slagelse Latinskole og Andersens rejser ud i den store verden, som på sigt giver inspiration til at skrive *Et besøg i Portugal 1866*. Riscado argumenterer for, at Andersen var stigmatiseret af sociale klasseforskelle, som ifølge hendes fortolkning resulterede i en særlig sårbarhed hos Andersen, der kom til udtryk, selv når han verden over var anerkendt og beundret blandt de rige og magtfulde. Den anden artikel, "Andersen em Portugal: das Traduções às Recriações" ("Andersen i Portugal: fra oversættelser til gengivelser") (2005), er dels en fremlæggelse af portugisiske udgivelser med afsæt i Andersen, dels en beskrivelse af den modtagelse, som Andersen fik i de portugisiske medier, da han ankom til Portugal i 1866. Riscado fortæller eksempelvis, at det portugisiske dagblad *Ilustração Portuguesa* i november 1885 publicerede en helsiddet artikel med overskriften "Oprincipe dos contistas modernos, Andersen, Hans Christian Andersen, esteve em Lisboa, hospedado em casa do sr. Jorge Oneil" ("Prinsen af de moderne eventyr, Hans Christian Andersen, var i Lissabon, hos vært Jorge O'Neill"). Her blev Andersens besøg i Portugal genfortalt af den portugisiske forfatter Júlio César Machado (1835-1890), som beskrev hvorledes alle havde genkendt svanen under den grimme ællings maske: en høj mand, blødt drømmende, mærkelig som folk siger, muntert og godt udtryk, festlig, grim, lang og stiv i sin fremtoning (Riscado 2005). De to artikler af Riscado eksemplificerer, hvorledes det er den biografiske Andersen, som har den portugisiske forskningsinteresse. Der synes i den forbindelse at blive trukket en direkte linje mellem Andersens person og værkerne, som i ovenstående eksempel, hvor Andersen beskrives som svanen under den grimme ællings maske – en kobling, som H.C. Andersen forskningen har afholdt sig fra i mange år.

Derudover har Carlos Manuel da Costa Teixeira, som er lektor ved ESE Braganca (Escola Superior de Educação, Instituto Politécnico de Braganca), skrevet artiklen "Os contos de H. C. Andersen: uma visão romântica da infância" ("Fortællingerne af H.C. Andersen: et romantisk syn på barndommen") (2008), hvor han med afsæt i Andersen beskriver romantikkens opfattelse af barnet. Det ser ud til at Teixeira helt ukritisk placerer Andersen som en repræsentant

for romantikken, hvilket mange forskere i dag argumenterer for er en mere ambivalent position. Teixeira undersøger den kanoniserede litteratur som en kritisk analyse af udsagnet "The nineteenth century found the child", hvorigennem han søger at kvalificere den kanoniserede Andersen i PNL. I den forbindelse afslutter Teixeira sin forskningsartikel med citatet;

Não quero, de modo algum, cometer sacrilégio. Por isso não direi que Andersen é deus ou como deus. Termino dizendo apenas que espero que a leitura dos seus contos e das suas histórias nos aproxime da divindade, já que, como diziam os clássicos, "a beleza eleva o homem!

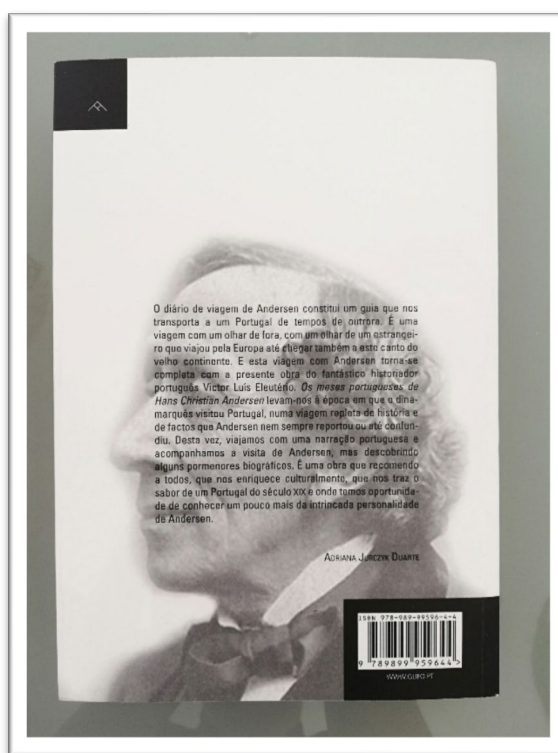
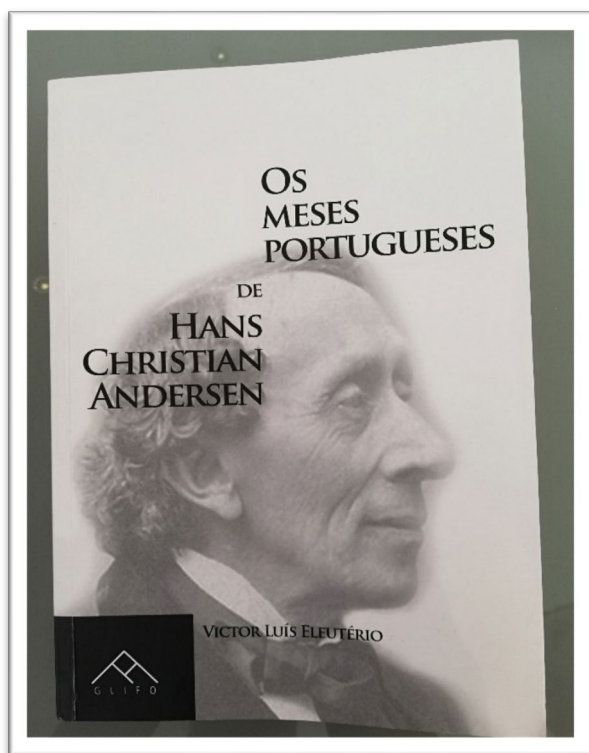
(Jeg ønsker ikke at begå vanhelligelse på nogen måde. Så jeg vil ikke sige, at Andersen er gud eller guddommelig. Jeg slutter kun med at sige, at jeg håber, at læsningen af hans fortællinger og hans historier bringer os tættere på guddom, da klassikerne sagde, at "skønhed hæver mennesket!") (2008, 239).

Carina Miguel Figueiredo da Cruz Rosa Rodriques, der er ph.d. ved Coimbra Universitet, fokuserer også på barndommen i et børnelitterært perspektiv i artiklen "Literatura para a infância em Portugal: conceptualização e contextualização histórica" ("Litteratur for børn i Portugal: konceptualisering og historisk kontekstualisering") (2007). Her beskriver Rodriques litterære indflydelser i portugisisk børnelitteratur, hvor hun blandt andet med afsæt i Andersen undersøger barnets øgede betydning i romantikken. I den forbindelse argumenterer Rodriques for, at Andersens indtog i portugisisk litteratur var drevet af et ønske om at give børn fortællinger som de forstod, som interesserede dem og som fik dem til at grine og græde (2007, 172).

Kort opsummerende tegner der sig et billede af, at det primært er portugisisk litteraturforskning, herunder børnelitteratur, som beskæftiger sig med H.C. Andersens forfatterskab. I den forskning der bliver bedrevet, synes der at være en særlig interesse for Andersens litterære indflydelse på portugisisk litteratur, samt den modtagelse som Andersen fik – både hans person, da han ankom til Portugal, og hans værk, for eksempel gennem den flittige oversættelse af eventyrene.

Ud over ovenstående forskning fra universitetsverdenen, er der også bedrevet privat forskning i Andersens forfatterskaber. I den forbindelse er der særligt to personer som er vigtige at nævne. Den første er den portugisiske historiker og forfatter Victor Luis Eleuterio (1937-), der har beskæftiget sig med H.C. Andersens rejse i Portugal i et historisk perspektiv,

hvor han i bogen *Os meses portugueses de Hans Christian Andersen* (2017) (*Hans Christian Andersens portugisiske måneder*) supplerer Andersens rejseskildring med historiske data, der både udfolder eller korrigerer Andersens egne beskrivelser. I et interview beskrev Eleuterio for os, at Andersen fx undlader at fortælle, at farlige røvere huserede i Lissabon under hans besøg, og at den egentlige årsag til, at O'Neill-brødrene blev sendt til Danmark, handlede om at beskytte O'Neill-families status i Portugal grundet politiske og økonomiske udfordringer. Ligeså korrigerede Eleuterio en almen opfattelse af, at dét sted Andersen boede under sit ophold i dag er bygningen, hvor den brasilianske ambassade har til huse i Lissabon. Eleuterio beskriver i sin bog, at området ved Pinheiros er opdelt i en øvre og nedre del, hvor bygningen hvor Andersen boede ligger bag den brasilianske ambassade. Da Eleuterio selv er opvokset på denne gade, fortalte han i detaljer, hvordan vi på egen hånd kunne finde frem til bygningen.

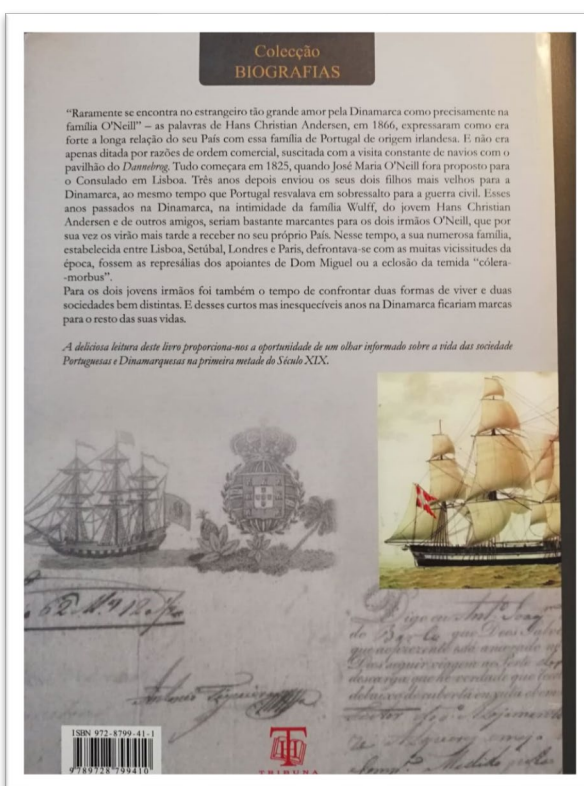
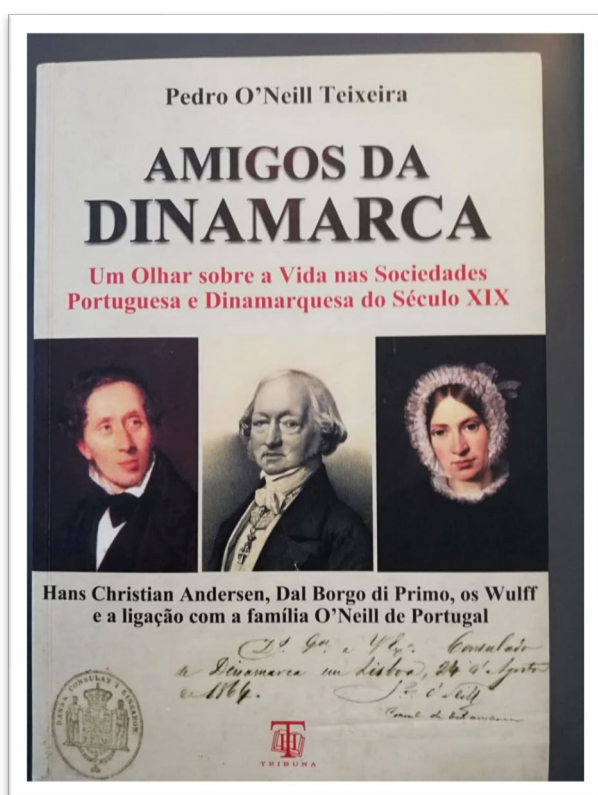

Billeder af bogen *Os Meses Portugueses de Hans Christian Andersen* af Victor Luis Eleuterio.

Billeder fra vores interview i Lissabon, oktober 2018, med Victor Luis Eleuterio. På billederne ses i øvrigt vores oversætter Adriana J. Duarte, til venstre for Eleuterio, samt Anne Klara Bom og Sara Bruun Jørgensen.

Den anden person er Pedro O'Neill Teixeira (1962 -), der er efterkommer til O'Neill-brødrene, som Andersen besøgte i 1866. Teixeira har skrevet en historisk biografi om O'Neill-familiens relation til Danmark. Bogens titel er *Amigos da Dinamarca. Um Olhar sobre a Vida nas Sociedades Portuguesa e Dinamarquesa do Século XIX. Hans Christian Andersen, Dal Borgo di Primo, os Wulff e a ligação com a família O'Neill de Portugal* (Danmarks Venner. Et kig på livet i det portugisiske og danske samfund fra det 19. århundrede. Hans Christian Andersen, Dal Borgo di Primo, Wulff og forbindelsen med familien O'Neill i Portugal).

Billeder af bogen *Amigos da Dinamarca* af Pedro O'Neill Teixeira. Bogen er en gave til H.C. Andersen Centret, fra Hugo Ricciardi O'Neill.

Her beskriver Teixeira gennem forskellige historiske og kulturelle nedslag blandt andet hvem der er i besiddelse af de gaver/genstande, som Andersen tildelte O'Neill-brødrene kort før sin hjemrejse fra Portugal, herunder *Mit Livs Eventyr*, *Allens Danmarks Historie* og en buste af Andersen selv. Teixeira konstaterer, at det kun er *Allens Danmarks Historie* som fortsat er i familiens eje, samt et todelt dokument, hvorpå Andersen og Jorge O'Neill indgik en venskabspagt. Denne venskabspagt blev til på baggrund af en uoverensstemmelse mellem Andersen og Jorge

O'Neill, mens Andersen endnu opholdt sig på Pinheiros ved Lissabon. Ifølge Andersens dagbøger blev de to venner uenige om et økonomisk anliggende, som først forårsagede en noget forulempet Andersen. Senere, selvsamme dag, skrev de to dog en venskabspagt, hvorefter alt syntes at være forladt. Pagten bestod af to vers, hvor Andersen skrev det ene og Jorge det andet. Versene blev adskilt, så Andersen skulle bære Jorges del ved sit hjerte og omvendt. Men af uforklarlige årsager fik Andersen aldrig sin del af pagten med til Danmark.

Efter Camões

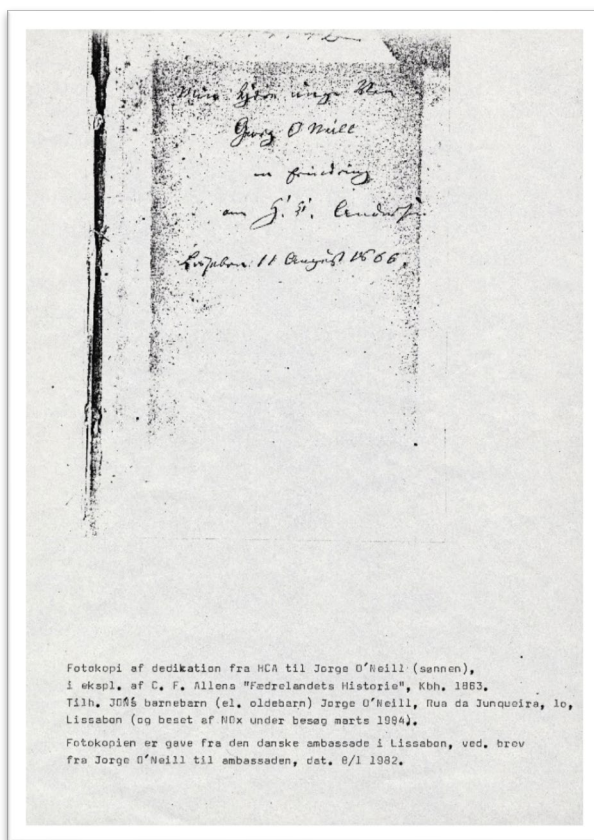
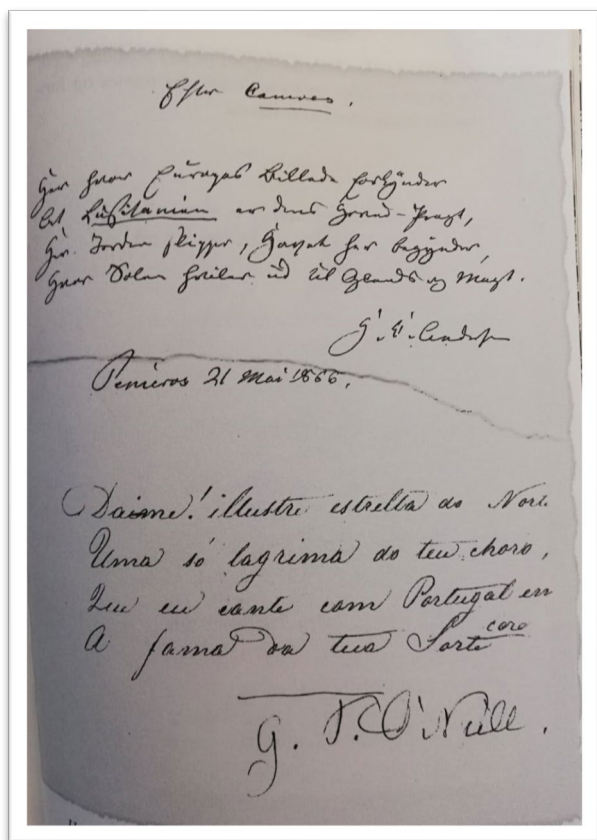
Her hvor Europas Billede forkynder
At Lusitanien er dens Hoved-pragt,
Her Jorden slipper, Havet her begynder,
Hvor Solen seiler ud til Glands og Magt.
H.C. Andersen"

"Dai me! Illustre estrela do Notre
Uma sò Lagrima do teu choro,
Que eu cante com Portugal em
A fama da tua sorte (coro)
G.T O'Neill

Andersens strofe er gendigtet med inspiration fra den portugisiske digter Camões' "Lusiaden" og Jorges strofe – eller Georges, som han underskriver sig i pagten – kan oversættes til at betyde (Wivel 2006):

Giv mig! Nordens lysende stjerne
Kun en tåre af din gråd
Da tror jeg, at Portugal
Vil leve i lyset af din berømmelse

Helt frem til 2005 havde O'Neill-familien været i besiddelse af Andersens del af pagten, men i forbindelse med oprydning i et bibliotek i en af familiens ejendomme fandt Teixeira den anden del af pagten, som Jorge havde forfattet, og som Andersens skulle have haft med sig hjem.

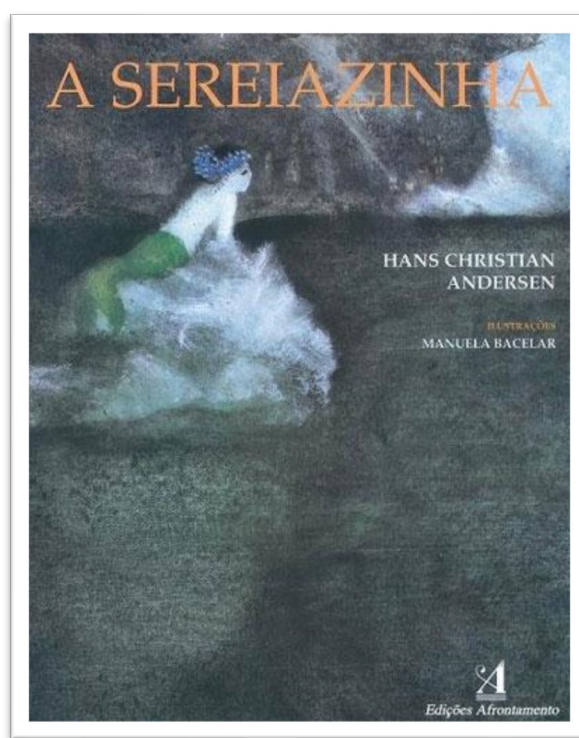
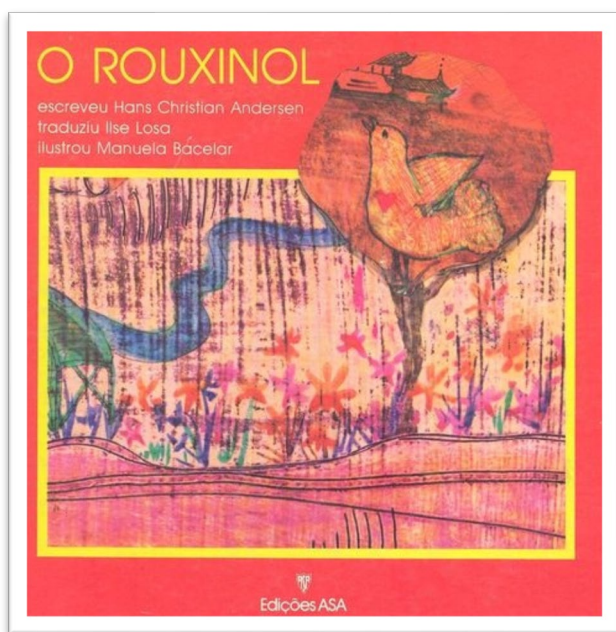

Billedet til venstre viser de to vers i pagten mellem Andersen og Jorge O'Neill (Wivel 2006, 93) og billedet til højre er en kopi fra side to i bogen "Fædrelandets Historie" (Allens Danmarks Historie), som H.C. Andersen gav Jorge O'Neill i afskeds gave. Bogen var indtil 1982 i O'Neill-familiens varetægt, men det har ikke været muligt at få indsigt i, hvorfor familien ikke længere har bogen.

Den private forskning der bliver bedrevet i H.C. Andersen i Portugal knytter sig altså primært til Andersens besøg i 1866. Derudover synes der at være en personlig interesse på spil, som for Teixeira begrundes med, at han selv er en del af O'Neill-familien. Eleuterio derimod fortalte os, at ideen til bogen om Andersens rejses i Portugal, blev skabt i sparring med en kær ven, den danske designer Niels Fischer, som introduceres i det efterfølgende afsnit.

3.1.4 Andersens indflydelse på portugisisk kunst

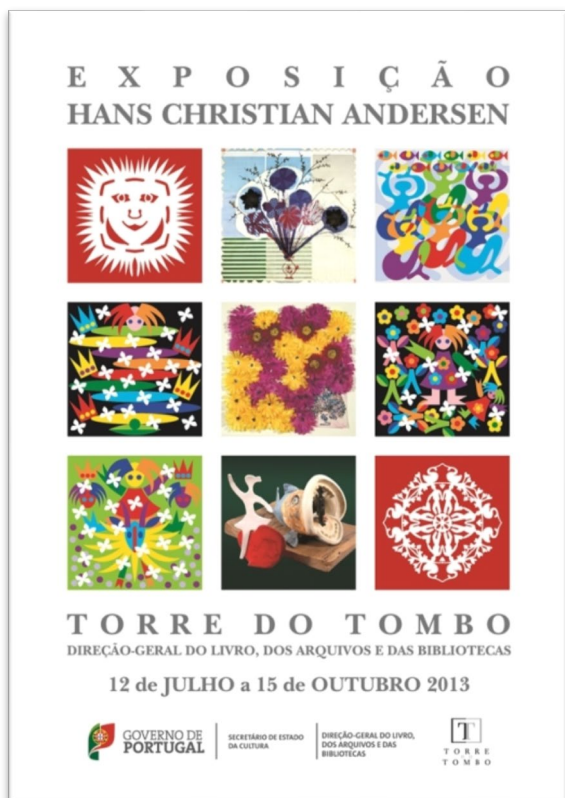
Afslutningsvis i undersøgelsen af den institutionaliserede Andersen har vi fokuseret på eksempler fra portugisisk kunst, som er influeret af Andersens værker. Forskellige kunstnere i Portugal har gennem tiden beskæftiget sig med – og ladet sig inspirere af – H.C. Andersen, herunder den portugisiske illustratør Manuela Bacelar (1943-), som er særlig kendt for sine prisvindende illustrationer til blandt andet "Nattergalen" og "Den lille havfrue". Ifølge førnævnte børnelitteraturprofessor Gomes, så er Bacelar en af de mest anerkendte illustratører, som Portugal har haft i nyere tid. Bacelars illustrationer giver et billede af en Andersen, som repræsenterer den emotionelle dimension og dybde i eventyrene, som blandt andet forfatteren Dacosta og oversætteren Ilsa Losa tog en særlig interesse i, og det er særligt den tunge ende af følelsesregistret som synes at inspirere Bacelar.

Her ses forsideillustrationerne til "O Rouxinol" ("Nattergalen") og "A Sereiazinha" ("Den lille havfrue"). Begge illustrationer eksemplificerer, hvorledes Bacelar trækker på effekter fra litografiets rå og grove teknikker, hvor "O Rouxinol", trods den farvestrålende baggrund, alligevel tilsløres af de mørke streger og skitseringer. Eller, som i "A Sereiazinha", hvor de store mørke flader omringer den lille havfrue, og underbygger hendes længsel efter at blive menneske.

Exposicao Hans Christian Andersen

En anden som var særlig inspireret af Andersen i sin kunst, var den førnævnte danskfødte designer Niels Fischer (1937-2015), som i de sidste fyrré år af sit liv var bosat i Portugal. Han skabte i 2005 en vandredstilling i forbindelse med fejringen af Andersens 200-års fødselsdag. Udstillingen fik navnet "Exposicao Hans Christian Andersen" ("Hans Christian Andersen udstillingen") og havde til formål at udbrede viden om H.C. Andersens kunstneriske og biografiske værker i Portugal – et formål, som Fischer påtog sig ansvaret for at formidle. Ud over at han selv finansierede produktionen af udstillingen, modtog projektet midler fra henholdsvis den Danske Ambassade i Portugal, UNESCO, UNICEF Portugal, det portugisiske nationalbibliotek "Biblioteca Nacional" og børnemuseet "Museu das Crianças". Udstillingen bestod dels af en permanent del, som indeholdt malerier, illustrationer, skulpturer, keramik, smykker, gobeliner, teaterstykker, dans, film, musik, litteratur, medaljer og frimærker, og dels en samskabende del, der blev produceret i samarbejde med skoleelever, pensionister, handicappede, diverse kulturinstitutioner og lokalbefolkningen i de 53 byer hvor vandredstillingen har fundet sted. På baggrund af et interview med Fischer, beskrev det portugisiske tidsskrift Alcoa d. 24. juni 2014, hvorledes udstillingen var et oplysningsprojekt, der havde til formål at involvere så mange portugisiske deltagere som muligt. Udstillingen havde ved sin afslutning i 2015 haft over 255.000 besøgende.

Herover ses to af udstillingsplakaterne til vandreudstillingen. Disse viser, modsat Bacelars illustrationer, en version af Andersen, hvor der er fokus på liv, farver og glæde. Her er også Andersens egen kunst repræsenteret gennem reproduktioner, eksempelvis i form af papirklip og collager. Det er hermed kunstneren Andersen, der både forfattede eventyr og digte, men også udfoldede sig gennem andre kunstneriske former, der repræsenteres i Fischers vandreudstilling.

Biblioteca Nacional Portugal

Endvidere har Biblioteca Nacional Portugal (BNP), som er det portugisiske nationalbibliotek, en udstilling om Andersen, der i første omgang var en fysisk udstilling i forbindelse med fejringen af 200-året for Andersens fødsel. Derefter blev udstillingen formidlet online og kan tilgås på <http://purl.pt/768/1/index.html>. Udstillingen beskriver H.C. Andersen som forfatter, men tager også afsæt i hans papirklip og collager, suppleret med illustrationer og malerier af førnævnte Bacelar. Det er hermed kunstneren Andersen – eller, som en af titlerne hedder på hjemmesiden – "Andersen i ord og billeder", som præsenteres i denne udstilling. Udstillingen viser Andersens rejse til Portugal gennem otte forskellige beskrivelser, der kronologisk tager afsæt i

rejsens destinationer. Hermed er det også den rejsende Andersen, der træder frem, hvor eventyrene synes at fylde mindre. Kun fire eventyr er nævnt, "Den grimme ælling", "Englen", "Fem fra en ærtebælg" og "Kejserens nye klæder". Den Andersen, som det portugisiske nationalbibliotek præsenterer i deres onlineudstilling, synes på samme vis som i Fischers vandreudstilling at have et fokus på Andersen som kunstner, frem for udelukkende at præsentere ham som forfatter. Der er dog tale om en version af Andersen, som primært præsenteres gennem et biografisk fokus, hvilket illustreres på nedenstående screenshots fra hjemmesiden. Det første screenshot er fra hjemmesidens forside, hvor Andersen er præsenteret foran "De frie vandes bue", vandledningen, som lå tæt på Jorge O'Neills landsted ved Pinheiros:

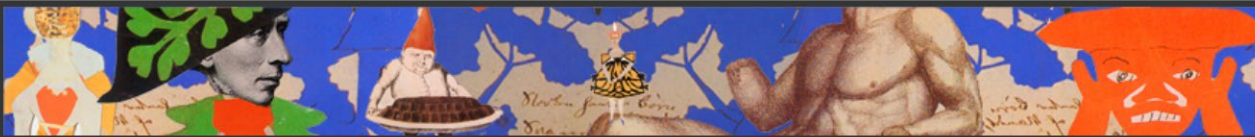
Det andet screenshot er fra undersiden "A viagem a Portugal" ("Rejsen i Portugal"), der i kronologisk rækkefølge beskriver uddrag fra Andersens rejsebeskrivelse:

Hans Christian Andersen 1805-1875 EXPOSIÇÃO DE 3 DE MARÇO A 14 DE MAIO DE 2005		Cronologia	O CONTISTA	A VIAGEM A PORTUGAL	RECURSOS ONLINE
			OS CONTOS	EVOCAR HC ANDERSEN	SOBRE A EXPOSIÇÃO

1	A PARTIDA DE COPENHAGA <i>Janeiro de 1866</i>	2	A CHEGADA A LISBOA <i>A estada em casa da família O'Neill</i>	3	A VISITA A SETÚBAL <i>A Quinta dos Bonecos</i>	4	A PASSAGEM POR AVEIRO <i>A Holanda Portuguesa</i>
5	COIMBRA TEM MAIS ENCANTO <i>A Mais Bela Cidade Portuguesa</i>	6	INIGUALÁVEL SINTRA <i>Verde luxuriante</i>	7	O REGRESSO A COPENHAGA <i>Setembro de 1866</i>	8	IMPRESSÕES DE VIAGEM

Det tredje screenshot er fra undersiden "Evocar H.C. Andersen" ("Hidkald H.C. Andersen"), der er en autobiografisk gennemgang af Andersen i ord og billeder, som præsenterer Andersens liv i samspil med værkerne, både eventyr, papirklip og collager:

Hans Christian Andersen 1805-1875 EXPOSIÇÃO DE 3 DE MARÇO A 14 DE MAIO DE 2005		Cronologia	O CONTISTA	A VIAGEM A PORTUGAL	RECURSOS ONLINE
			OS CONTOS	EVOCAR HC ANDERSEN	SOBRE A EXPOSIÇÃO
		1	2	3	4
		5	6		

Evocar Hans Christian Andersen pela palavra e pela imagem

Maria Isabel de Mendonça Soares, 3 de Abril 1985

Não creio que, à excepção do Natal de Jesus Cristo, haja um aniversário que mundialmente reúna tantas pessoas dispostas a comemorá-lo como o aniversário do escritor dinamarquês Hans Christian Andersen.

Salvaguardadas as proporções devidas, é também esta uma data que nós, os adultos, carinhosamente preparamos em função das crianças, talvez porque conservamos ainda, no fundo do coração, um pouco desse menino pobre de olhos tristes que tão rico de sonhos se revelou.

Traduzido em mais de oitenta línguas, titular de um prémio internacional que tem galardoado os melhores autores de literatura para a infância, dir-se-ia que Andersen atingiu o limite da celebridade, e que já nada de novo há a descobrir e a registar em louvor do seu nome.

Den online udstilling tager en særlig interesse i den biografiske Andersen, hvor der trækkes en lige linje mellem Andersens værk og liv. Eventyrene træder her i baggrunden, men underbygger en fortælling om Andersens kunstneriske liv og værk, og anvendes til at illustrere, hvordan Andersen med afsæt i personlige begivenheder eksekverede sin kunst. Eksempelvis præsenteres "Den lille havfrue", "Den standhaftige tinsoldat" og "Snemanden" som en projektering af Andersens egne kærlighedskvaler. Der er hermed et overvejende fokus på at præsenteres Andersens liv, snarere end Andersens værker. Der henvises i øvrigt til H.C. Andersen Centrets hjemmeside som en online ressource i forbindelse med skabelsen af udstillingen.

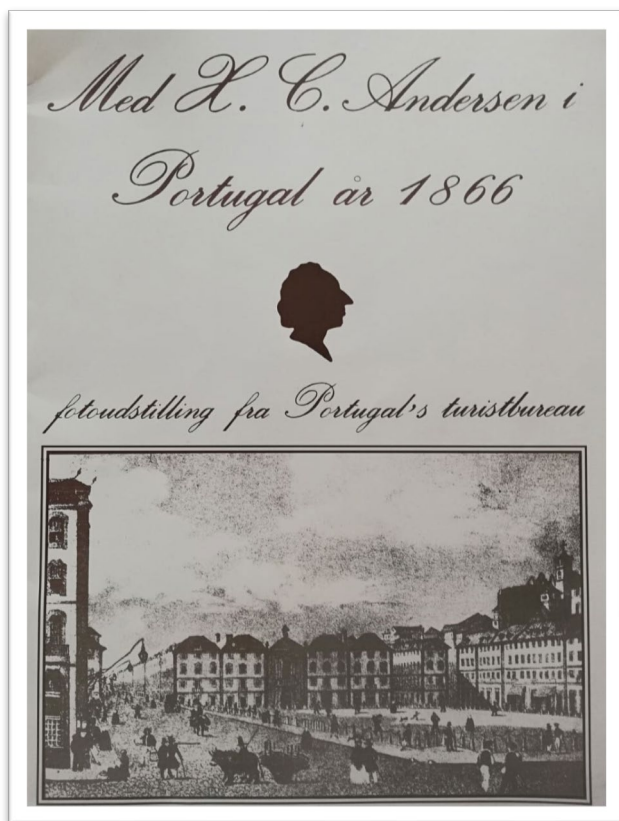
Turismo Portugal

Det portugisiske turistbureau Turismo Portugal skabte i 1975 fotoudstillingen "Med H.C. Andersen i Portugal år 1866" ført an af den daværende direktør Susana Louro i samarbejde med Tegnestuen 90. Fotoudstillingen havde til formål at give danskerne lyst til at opleve et andet Portugal end de gængse turistmål, hvorfor fotoudstillingen blev præsenteret rundt omkring i de danske byer. I introduktionen til fotoudstillingen stod skrevet, at "H.C. Andersen er jo en sjældent spændende rejseforfatter – hans følsomhed og iagttagelsesevne gør ham til en utraditionel turist, der kan lære os meget om at "rejse på en anden måde".

Ideen med fotoudstillingen var at Portugal 1975 skulle skildres parallelt med det Portugal som H.C. Andersen så i 1866. I forbindelse med H.C. Andersens 200-års fødselsdag blev fotoudstillingen genoptrykt som en mindebog, og Dominique Bouchet, der er professor ved institut for marketing og management ved SDU, beskriver i introduktionen motivationen herfor:

H.C. Andersens eventyr er kendt over hele verden, fordi børnene har fået dem fortalt eller læst i syv generationer eller mere. Denne stolthed kan misbruges. H.C. Andersen bør eksempelvis ikke ende som et logo i kampen om turisternes gunst, uden at denne markedsføring resulterer i et bedre kendskab til hans værk og hans tid (...) Udgivelsen skal således ses som et forsøg på at fastholde H.C. Andersens blik mod resten af verden, et forsøg på at holde vinduer åbne.

I nedenstående ses billeder fra mindebogen, der har fokus på at præsentere et tidsbillede fra 1860'erne gennem beskrivelser fra Andersens rejseskildring. Disse bliver i mindebogen sammenholdt med fotografier taget i 1974 fra selv samme steder, som Andersen beskrev og besøgte.

Billedet til venstre viser mindebogens forside og billedet til højre viser Andersens besøg hos Jorge O'Neill på Quinta do Pinheiros. Her vises blandt andet et slægtstræ over O'Neill-familien fra Andersens besøg frem til i dag, billeder af familien og området, heriblandt den førnævnte vandledning. Den version af Andersen, som præsenteres i mindebogen, synes primært at være den rejsende Andersen, dels grundet Turismo Portugals beskrivelse af Andersen som en utraditionel turist, som vi kan lære noget af, dels fordi bogen udelukkende har fokus på Andersens destinationer, og ikke hans værk.

Samlet set tegner der sig et mangefacetteret billede af den institutionaliserede Andersen i Portugal. Der eksisterer ikke en egentlig forskningstradition omkring H.C. Andersen, men portugiserne kender alligevel til mange versioner af Andersen, som repræsenteret i ovenstående afsnit, hvor hans liv og værk bringes i spil på flere forskellige platforme. Trods dette nuancerede billede af den institutionaliserede Andersen, er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at det samme billede er dominerende blandt befolkningen. Vi vil derfor i det efterfølgende afsæt se nærmere på "Befolkningens H.C. Andersen".

3.2 Befolkningens H.C. Andersen

Dette afsnit har til hensigt at præsentere de resultater vi fandt i vores undersøgelse af befolkningens H.C. Andersen. Redegørelsen er baseret på en række nedslag, der knytter sig til den portugisiske befolknings versioner af Andersen. Vi har valgt, at disse nedslag udgør et overblik over hvordan den enkelte portugiser tager ejerskab over Andersen, hvorledes og hvorvidt Andersen er tilstede i hverdagen, samt hvilke betydninger Andersen tildeles af portugisere i dag.

Som beskrevet i projektets sigte havde vi blandt andet til formål at skabe overblik over de personer, der kan trækkes på i forbindelse med fremtidige forsknings – og turismeprojekter i Portugal. Vi fandt det derfor relevant at skabe en kontakt til Hugo Ricciardi O'Neill, grundet O'Neill-familiens historiske forbindelse til Danmark og H.C. Andersen. Den første afsnit er derfor baseret på feltstudier hos og interview med vicomte Hugo Ricciardi O'Neill (repræsentant for O'Neill-familien). Derefter følger andet afsnit, der er baseret på en kvalitativ spørgeskemaundersøgelse med 171 respondenter, som blev distribueret gennem vores gatekeeper Adriana J. Duarte (oversætter og konferenceleder, Moonluza), samt et fokusgruppeinterview med 13 portugisiske deltagere, som blev afholdt i residensen hos den danske ambassadør i Lissabon.

3.2.1 H.C. Andersen og O'Neill-familien

Dette afsnit har til formål at redegøre for, hvordan O'Neill-familien, som var vært for H.C. Andersen under hans besøg i Portugal i 1866, omtaler Andersen og hans besøg i dag. O'Neill-familien var såvel dengang som i dag en betydningsfuld familie i Portugal. Vi mødte vicomte Hugo Ricciardi O'Neill (1939 -) i efteråret 2018, først til et interview i Lissabon om H.C. Andersens kulturelle betydning i Portugal, og dernæst til et mere uformelt møde, hvor vi besøgte O'Neills landsted Quinta do Machedos i Setubal.

Forbindelsen mellem Andersen og O'Neill-familien blev, som beskrevet indledningsvist i rapporten, etableret gennem Andersens mæcen Admiral Peter Frederik Wulff (1774-1842) i Danmark, som var vært for Jorge og José O'Neill i Andersens unge år. Ifølge Andersens rejseskildring blev brødrene sendt til Danmark, da "Faderen ville, at hans Børn skulde kjende Folket og Sproget i det Land, hvis Consul han var; [hvorefter Andersen gør sig følgende refleksion:] maaskee ogsaa de politiske Uroligheder i det dengang ulykkelige Portugal bestemte ham dertil." (1968, 11). Vi var i den forbindelse interesseret i at høre O'Neill fortælle om årsagen til, at brødrene blev sendt til Danmark.

Schools were not working properly all that, so my great great great grandfather sent the two elder children to Denmark for that purpose and he was a very close friend of Admiral Wulff (...) And Admiral Wulff was again also the sponsor of Hans Christian Andersen while he was a young boy, and all that, and so they (...) became friends and they enjoyed very much each other's company.

Ifølge O'Neill blev brødrene sendt til Danmark grundet ringe uddannelsesforhold i Portugal – han tilføjede, at det skyldes den daværende borgerkrig i Portugal. “[...] my great great grandfather was sent to Copenhagen when we had the civil war here to study because it was impossible to do any studies here.” Vi finder det i den forbindelse interessant, at flere forskellige versioner af denne fortælling synes at komme til udtryk. I et tidligere omtalt interview beskrev historiker og forfatter Victor Luis Eleuterio for os, at O'Neill-familiens status var i fare grundet borgerkrigen og de politiske uroligheder i Portugal, hvorfor brødrene blev sendt i eksil i Danmark. Men hvorvidt O'Neill-familiens status rent faktisk var i fare, kommenterede O'Neill ikke på.

O'Neill refererede til, at det var H.C. Andersen selv, som kom på ideen at besøge O'Neill-brødrene i Portugal. “[...] it was Hans Christian Andersen who had the idea of coming here and paid him [Jorge O'Neill] a visit.” I rejseskildringen beskriver Andersen imidlertid, at han modtog en officiel invitation fra Jorge O'Neill. ”Jeg skrev, fik Brev fra ham igjen og atter Brev, der gjentog paa det Varmeste den Indbydelse, ogsaa selv at komme til ham, see hans skjønnne Fædreland, boe hos ham og hans Brødre” (1968, 12). Uanset hvem der inviterede, var det et glædeligt gensyn. O'Neill fortalte, at dette gensyn også bar en del overraskelser med sig, da vennerne havde været adskilt i fyrre år. ”I think they were a bit surprised, because, I mean, the last time they saw Hans Christian was forty years before.” En af de ting som overraskede O'Neill-brødrene, kom blandt andet til udtryk, da H.C. Andersen anmodede O'Neill-brødrene om at blive introduceret for den daværende konge.

One of the things was, that he [Andersen] was a bit of a snob (...) And he asked my great great grandfather to introduce him to the king of Portugal (...) and my great great grandfather said yes, we will do that, on one condition, and the condition is, that I will tell you a Portuguese phrase, which you will have to learn by heart and then, when you are introduced to the king, you must say that phrase in absolute perfect Portuguese (...) and he [Andersen] spent another, I mean two weeks rehearsing and making sure that the sound

was absolutely perfect, and then when the day came (...) everybody was very excited, because he was already a celebrity and the room was filled with people, and when he finally was introduced to the king, and said that phrase (...) then everybody started laughing, because the phrase was the naughtiest possible thing that they [heard].

O'Neill beskrev for os, at hans forfædre havde lavet en spøg med Andersen i forbindelse med, at Andersen skulle introduceres for den portugisiske konge. Jorge O'Neill havde bedt Andersen lære et portugisisk udtryk udenad, som han skulle sige højt til sin audiens ved kongen. Andersen øvede sig længe og kunne ifølge O'Neill udtale det tillærte udtryk på perfekt portugisisk. Men der var blot det aber dabei, at Jorge O'Neill havde lært Andersen det frækkest tænkelige udtryk, hvorfor alle ved hoffet grinede af Andersen. Kongen havde heldigvis humoristisk sans, og O'Neill fortalte, at "[...] the king was, how do you say... ah well, I know where you come from" – med reference til O'Neill-brødrene. Andersen selv nævner ikke denne spøg i hverken rejse-skildring eller dagbøger, men beskriver i stedet andre eksempler på, at Jorge O'Neill var en spøg-geflugt, eksempelvis da han gemte Andersens penge. I sin dagbog skrev Andersen: "Narrestreger med Georg [Jorge] der tog 500 Reis i Spøg fra mig; siger at jeg har faaet dem, jeg troer det ikke og hvad der er dumt af mig, jeg ærgrer mig" (1978, 139).

Da vi var interesseret i hvordan O'Neill-familien tildeler Andersen betydning, spurgte vi yderligere indtil deres oplevelser af Andersen som person. "He was remarkable. Well it's very complicated because he was remarkable not necessarily for the right thing. And my family in those days they were a bit naughty". Der synes at tegne sig et billede af, at O'Neill-brødrene lavede spøg med Andersen fordi han opførte sig bemærkelsesværdigt og var let at drille, hvilket ifølge O'Neill blandt andet handlede om Andersens selvoptagethed.

(...) of course Hans Christian, what I understand, evolved quite a lot based on the way he was looked at from the society, and so he became a person, which was not exactly the same person as they had met at the origin, and this of course was also part of the reason why they made all these naughty things to.

I følge O'Neill var denne selvoptagethed ikke udelukkende bundet op på Andersens berømmethed, men handlede også om, at han var særligt sensitiv.

I mean, no, not because he was famous (...) he was over sensible I mean, he was like a lady (...) and being choosy on things, and I mean, so which is exactly the opposite to what we were here and to, maybe, what they remembered him being, when they met him as a child.

Andersen har ifølge O'Neill udviklet en særlig sensitivitet gennem de år, hvor vennerne ikke har set hinanden – en sensitivitet som O'Neill-brødrene ikke kunne genkende, og endvidere fandt spændende at udfordre.

I think he was a bit full of himself (...) not in a bad manner, but I mean, it was as a consequence of all this way of living and all that, he developed a sort of a narcissistic opinion on himself, which is exactly what none of my forefathers were, I mean, they didn't care about that (...) and so it... there was this kind of... not embarrassing, but rather awkward understanding of a... but still, I mean, they kept being a friend of his as they always were, but I mean, with this kind of curious understanding of his evolved personality and all that.

Andersen tog en særlig interesse i at begå sig blandt eliten – i dette tilfælde O'Neill-familien og deres prominente bekendtskaber. Derfor var vi også interesseret i at undersøge O'Neill-familiens gevinst ved at huse Andersen under sit besøg i Portugal. O'Neill beskrev, hvorledes de anså Andersen som en ven, og at familiens keltiske kulturelle baggrund forskriver en sådan form for gæstfrihed.

the family up till my own time was always brought up according to the values and the way of looking at the world which corresponds to the Gaelic/Celtic view which is completely different from the European normal view, there are many differences and mostly because Ireland was the only country in western Europe which was never under the Roman empire (...) and so it developed a culture and a civilization which came from the origin of the indo European understanding of existence and the thing like that.

O'Neill-familien er oprindeligt fra Irland, hvilket betyder, at der er en række kulturelle skikke, som er årsagen familiens interesse i at huse og ikke mindst beværte Andersen. Et af disse perspektiver beskrev O'Neill for os, som en særlig interesse i sindet.

and so there were a number of views which were very nice and adopted by the family, one of them is that you have to use your mind (...) for instance today the sort of political correct

thing is absolutely abominable in our view, because each person has a mind of its own (...) has a consciousness of its own, and should act according to to that (...) so we judge people not by what they have, but by what they are. And that is what gives us pleasure and so, I mean they, of course, Hans Christian was already a celebrity in those days, but they were much more interested in him as a person than that in him as a celebrity.

Igen italesættes O'Neill-brødrenes interesse for Andersen som person og væsen, snarere end den berømte og verdenskendte digter H.C. Andersen.

O'Neill fortalte også, at familien i dag trækker på deres relation og kendskab til H.C. Andersen. Blandt andet har de sponsoreret en musikfestival i 2015 for børn med handicap, hvor temaet var kommunikation. Børnene komponerede i den forbindelse en musical med afsæt i Andersens eventyr "Søslangen", der handler om nedlæggelsen af telefonkablet mellem Europa og USA. I forbindelse med vores besøg på O'Neills landsted Quinta do Machedas viste han os en smukt dekoreret dam, som ligger hengemt i haven, hvor statuerne efter sigende illustrerer den nordiske mytologiske fortælling om Midgårdsormen, der ifølge O'Neill inspirerede Andersens eventyr om søslangen.

Billede af Quinta dos Machedas, november 2018

Billede af dammen i haven tilhørende Quinta dos Machedas, november 2018. Tv. Hugo Ricciardi O'Neill, mf. Sara Bruun Jørgensen, th. Adriana J. Duarte.

Selvom Quinta dos Machedas ikke var et hjem for Andersen under opholdet i Portugal, besøgte han ofte landstedet og dets smukke haver. Huset står stort set, som det blev dekoreret og møbleret i midten af 1800-tallet, og O'Neill viste os den ene smukke stue efter den anden, hvor der på væggene hænger billeder af hver O'Neill-familiens generationer.

Ligeså står haven, som den blev anlagt på Andersens tid, smukt, hengemt og fuld af eventyr:

Billede af Quinta dos Machedas, november 2018. Tv. Sara Bruun Jørgensen, mf. Hugo Ricciardi, th. Carmen O'Neill (hustru).

O'Neills hjem, Quinta dos Machedas, ligger det kun 500 meter fra Quinta do Bonecos, hvor Andersen boede hos Carlos O'Neill. Landstedet er i dag solgt fra, og det er kun få ejendomme fra Andersens tid, som er tilbage i O'Neill-familiens varetægt, da de var nødsaget til at sælge stort set alt i forbindelse med Nellikerevolutionen i 1974.

I forbindelse med vores besøg hos, og interview med, O'Neill, fik vi indsigt i en mere privat og personlig version af Andersen, som vi ikke fandt repræsenteret i vores undersøgelse af den institutionaliserede Andersen. Andersens besøg hos O'Neill-familien har helt frem til i dag haft en betydning for familiens historie. O'Neills nevø, Pedro O'Neill Teixeira, har som tidligere nævnt skrevet en biografisk skildring af O'Neill-familiens forbindelse til Danmark, hvor fortællingen om Andersen indtager en signifikant plads. Dog viser bogen en noget anden og mere politisk korrekt version af Andersen end den personlige og særligt sensitive version, som O'Neill beskrev for os. Denne personlige relation mellem Andersen og O'Neill-familien synes den dag i dag at være dybt funderet i O'Neill-familiens selvfortælling, hvilket vi blandt andet ser i eksemplerne på de drillerier, som O'Neill-brødrene udsatte Andersen for.

I det følgende afsnit vil vi sætte fokus på hvordan repræsentanter fra den portugisiske befolkning tildeler H.C. Andersen mening.

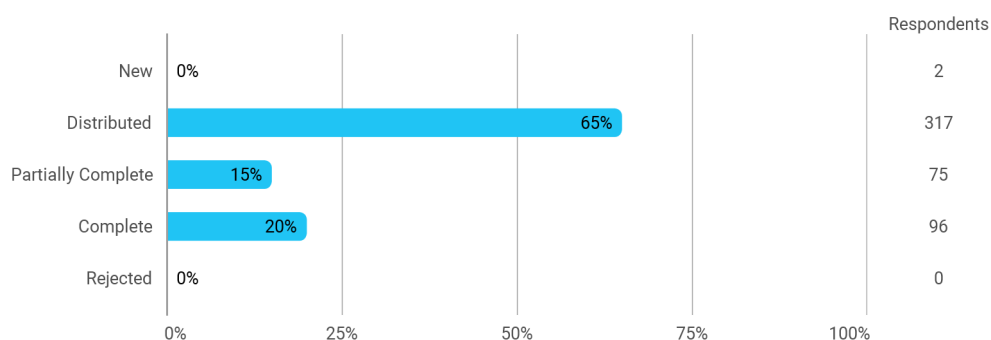
3.2.2 Kvantitativ spørgeundersøgelse og fokusgruppeinterview

Når man skal undersøge H.C. Andersens turismepotentiale i Portugal, er det vigtigt at vide, hvordan portugisere opfatter Andersen, da dette er forskelligt fra land til land. Som tidligere nævnt i rapporten valgte vi derfor at udforme et spørgeskema til at afdække de portugisiske forståelser af Andersen og følge op på disse via et fokusgruppeinterview (bilag 2). Indholdet minder om det spørgeskema, der blev uddelt i forbindelse med projektet i Italien. Spørgeskemaet havde to overordnede temaer og hensigter. Først var der en gruppe spørgsmål, hvor man skulle svare på sit generelle kendskab til Andersens værker, og som endvidere spurgte ind til respondenternes forhold til Andersen. Dernæst en række spørgsmål, der spurgte ind til respondenternes rejsevaner.

Da spørgeskemaet primært blev distribueret gennem vores gatekeeper Adriana J. Duarte, må der tages en række forbehold, blandt andet at respondenterne kan være grupperinger inden for specifikke kulturelle kontekster og/eller fagområder. Derudover forudsætter spørgeskemaet, at respondenterne har et kendskab til H.C. Andersen. Vi kan med andre ord ikke sige noget om det generelle kendskab til Andersen i Portugal, men i højere grad, hvordan dette kendskab tager sig ud hos dem, der allerede kender ham.

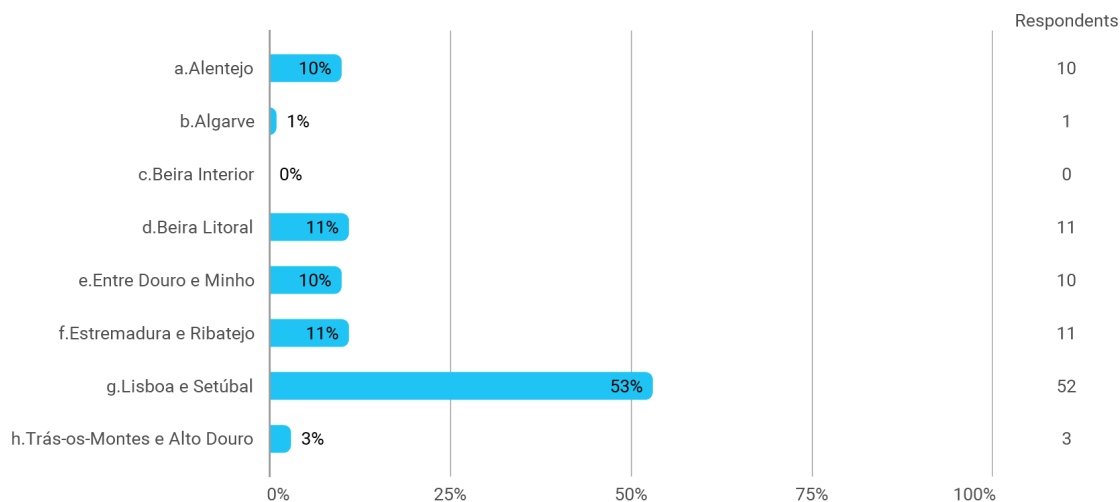
Vi endte med at have 171 respondenter til spørgeundersøgelsen, hvoraf 96 af spørgeskemaerne var komplet udfyldt.

Den samlede deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen:

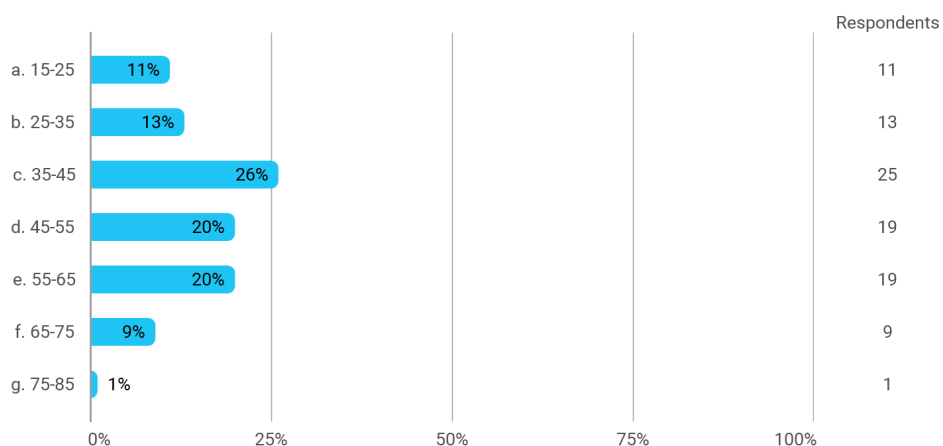
Geografisk synes fordelingen af respondenter af at orientere sig mod Lissabon og Setúbal (53%), hvor de resterende fordelte sig jævnbyrdigt ud i resten af Portugal, dog med undtagelse af Beira Interior.

Respondenternes geografiske fordeling:

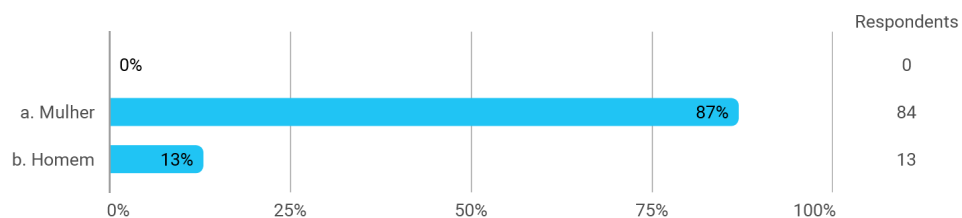

Derudover kom størstedelen af besvarelsene fra aldersgruppen 35-65 år (66%).

Respondenternes aldersfordeling:

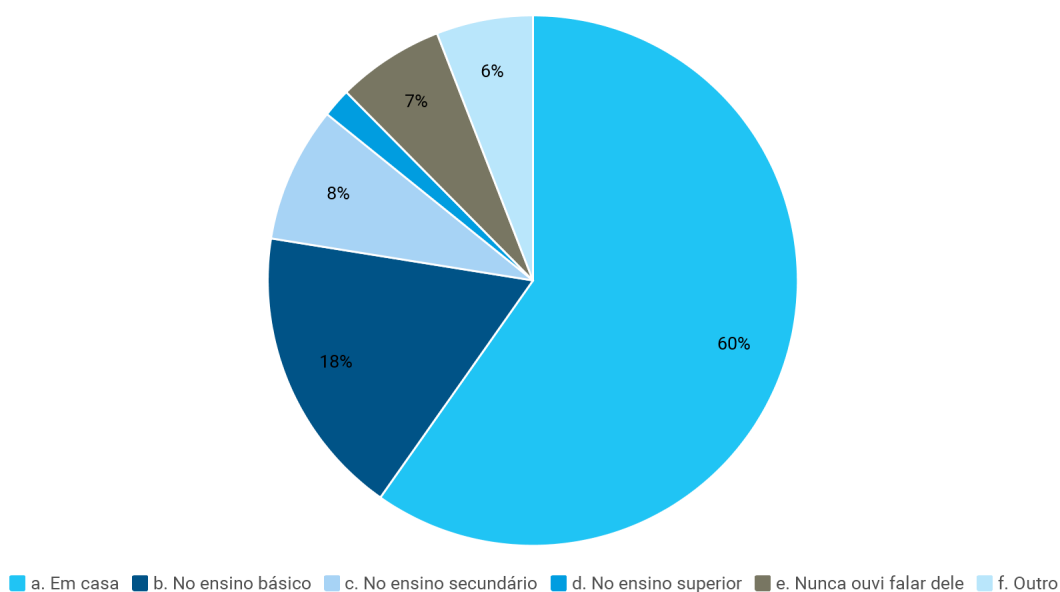

Kønsfordelingen var 87% kvinder og 13% mænd:

Da respondenterne blev spurgt, hvor de første gang stiftede bekendtskab med Andersen, svarede størstedelen af respondenterne, at de først mødte ham i hjemmet (60%), og i grundskolen (18%). Svarmulighederne "Gymnasiet", "Universitetet", "Andre steder" og "Intet kendskab" tæller samlet 32%.

Respondenternes første møde med H.C. Andersen:

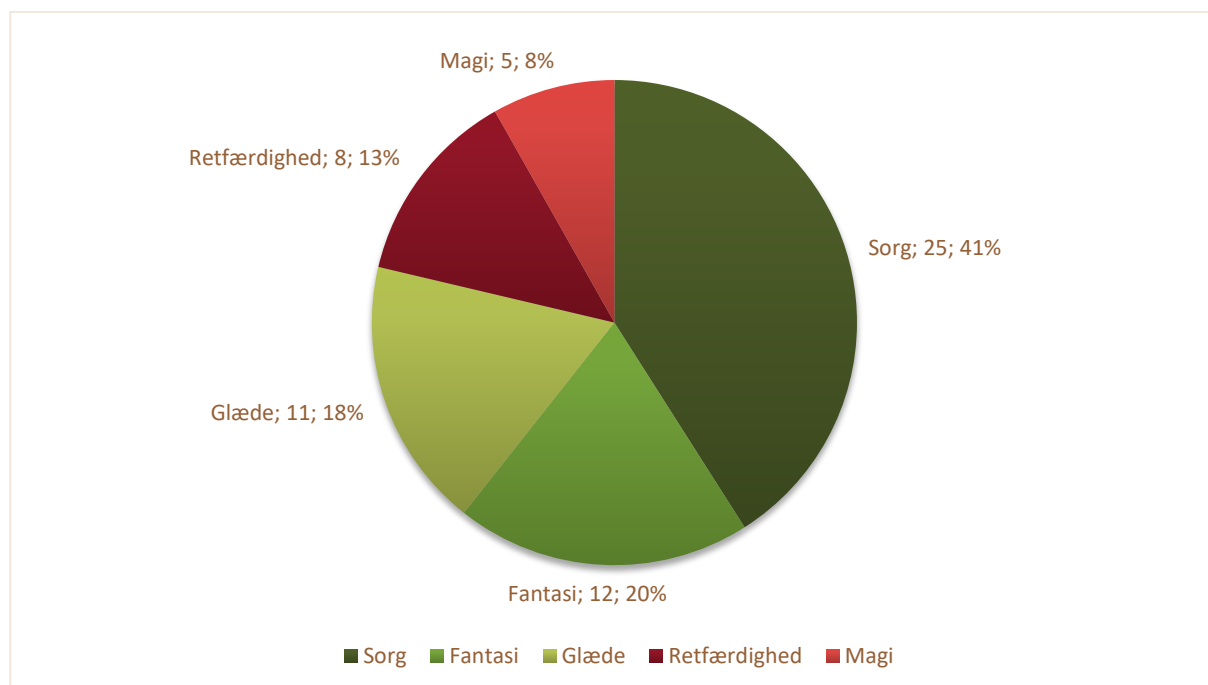

Derefter spurgte vi om, hvilke af H.C. Andersens eventyr de mente var de mest kendte i Portugal. I besvarelserne var de mest kendte i følgende rækkefølge: "Den grimme ælling", "Den lille havfrue", "Den standhaftige tinsoldat", "Prinsessen på ærten", "Kejserens nye klæder" og "Den lille pige med svovlstikkerne". Det er imidlertid interessant, at det er præcis de samme eventyr, som blev nævnt, da vi undersøgte H.C. Andersen i Italien (Thomsen 2017). Der tegner sig et billede af en værksmæssig grundstamme, som synes at gå på tværs af de to lande.

Andre relativt kendte eventyr i Portugal er ifølge vores respondenter: "Tommelise" og "De røde sko". "Tommelise" er måske ikke så overraskende, men "De røde sko" er ikke umiddelbart et af de mest kendte eventyr mange andre steder i verden (dog blev "De røde sko" også nævnt af de italienske respondenter). Da forskere på H.C. Andersen Centret gennemførte onlinekurset "Hans Christian Andersen's Fairy Tales", som en såkaldt MOOC (Massive Online Open Course) var der bred enighed om, at dette eventyr er sadistisk, misogynt, overdrevent moraliserende i en forældet kristen facon og dermed uegnet for børn (Thomsen 2017, 13). Under alle omstændigheder er det interessant at konstatere, at det i Portugal ser ud til at være de mere dramatiske, smukke og sørgelige fortællinger, der værdsættes, hvilket også gjorde sig gældende i Italien (Bom & Thomsen 2017)

Følelser associeret med H.C. Andersen

Ovenstående resultater understøttes af besvarelserne til de fritekst-spørgsmål, der var i spørgeskemaet. Her skulle de adspurgte nævne de følelser, de associerede med H.C. Andersen, og nogle af de ord, der scorede højest, var eksempelvis sorg (25), fantasi (13), glæde (11), retfærdighed (8) og magi (5).

Hverken fantasi eller magi er en følelse, men det er interessant, at respondenterne alligevel nævner disse begreber som følelser. Det kan være tegn på, at både fantasi og magi for dem er følelsesfremkaldende. Særligt karakteristisk for besvarelserne var, at sorg optræder blandt de

følelser, som flest respondenter har svaret. En respondent skrev: "Imaginary personages of Andersen portray the personal experiences - sadness, joy, poverty, wealth, surprise". Det er hermed den følelsesmæssige portrættering af både sorg og glæde, som Andersens karakterer repræsenterer, der reflekteres i den personlige oplevelse hos respondenterne. En anden beskrev, hvorledes Andersens univers har en positiv indflydelse på et emotionelt niveau, som kan opbygge modstandsdygtige børn.

The positive impact on the emotional level, which can give children the understanding of certain processes of adaptation resulting from loss situations and other difficulties of various order, as well as tools to create resilience in the face of these disharmonies

Denne robusthed udmønter sig blandt andet i den førnævnte følelse retfærdighed, som blev tilskrevet Andersens univers i spørgeundersøgelsen.

It always permeates what was the author's intention. Sensitize children to social injustices, conveying the message of the defense of the most disadvantaged and marginalized in defense of the equality of Men.

Her tillægges Andersens eventyr intentioner om at klæde børn på til et liv med social uretfærdighed og samtidig motivere dem, gennem eventyrene, til at forsvare de marginaliserede i samfundet.

Fokusgruppeinterviewet

Da vi var interesseret i hvordan repræsentanter for den portugisiske befolkning tildeler H.C. Andersen mening, fulgte vi op på spørgeskemaundersøgelsens besvarelser gennem et fokusgruppeinterview, som blev afholdt i de smukke lokaler i residensen hos den danske ambassadør i Lissabon, i oktober 2018. Fokusgruppen bestod af 13 deltagere, herunder 11 kvinder og 2 mænd. Deltagerne blev fundet gennem spørgeskemaundersøgelsen, hvor respondenterne afslutningsvist kunne skrive deres kontaktoplysninger, hvis de var interesseret i at deltage i den opfølgende fokusgruppe. Lektor Anne Klara Bom styrede og udførte fokusgruppeinterviewet, videnskabelig assistent Sara Bruun Jørgensen bistod med opfølgning på interviewspørgsmål, forskningsassistent Mie Lund Hansen forestod den digitale dataindsamling og Adriana J. Duarte assisterede med portugisiske oversættelser.

Billeder fra fokusgruppeinterview på residensen hos den danske ambassadør i Lissabon, oktober 2018.

Sorgens betydning

Vi spurgte de 13 deltagere i vores fokusgruppe, om de kunne genkende de associerede følelser, herunder sorg og glæde, med Andersens univers, og bad dem uddybe hvordan de tillægger de

to følelser mening. En af deltagerne beskrev sorg som en følelse, der knytter sig til erindringen hos læseren.

it's an intense feeling [sorg] and as it is intense, it marks you, it's something that... is engraved in you (...) so if you remember something, it's probably because you felt something... if you don't feel anything, you won't remember it (...) memories are related to emotion, so if you keep it inside, it's because you felt something, otherwise you'll forget it.

Der synes altså at være en form for emotionel erindring eller indlejring på spil i denne deltagers forståelse af Andersens univers. En anden deltager gav et eksempel på, hvordan denne emotionelle erindring er forbundet med hverdagslivet. "Sadness and joy creates empathy, if we associate some of these characters [fra eventyrene] with people in real life, so we will create empathy with some situations that appear in the story... in all of those stories". Følelserne af sorg og glæde tilvejebringer altså en form for empati hos den portugisiske læser, der kan overføres til situationer i hverdagslivet.

Sorgen især, syntes at have fokusgruppedeltagernes fokus og derfor var vi interesserede i at komme nærmere en afklaring af, hvordan netop disse mennesker forstår sorg og det at sørge. Med reference til eventyret "De røde sko", fortalte en af deltagerne om den sorg hun forbinder hermed. "(...) it's sadness, but it's kind of a good sadness, I don't know, a warm sadness (...) you feel at home even though it's dramatic, even though it's a raw story." Der er her tale om en særlig form for sorg. En god sorg. En varm sorg. En sorg, som deltageren endvidere sætter i kontrast til Disney. "(...) one thing, that Disney did for us in our childhood, is pretending that everything was pink, and Andersen doesn't make it pink. It's red and it's dark, and that's life." Sorgen i Andersens univers er for denne deltager repræsentativ for en sorg, som hun genkender fra hverdagslivet. En genkendelighed, som hun ikke oplever i Disneys fortælleunivers.

Eventyr for børn og voksne

Fokusgruppen nævnte også eksempler på forskellige lag af betydning i Andersens eventyr, der knytter sig til, om læseren er barn eller voksen. I eksemplet nedenfor, beskrev en af deltagerne hvorledes hun oplevede, at "Historien om en moder" er et eventyr for voksne.

The Story of a Mother (...) the mother who doesn't want this child, it's tiny and does not accept the death (...) it's very impressive everything, but although, it's very important to

reflect what is... when a mother loses a child, what it means. But it's anyway not a tale for children, but for adults. I think... and I discovered as adult that Andersen is also a writer for adults, not only for children.

En anden deltager beskrev for os, hvordan mødet med Andersens eventyr har taget forskellige former i barndom og voksenliv, hvor blandt andet "Den grimme ælling" og "Den lille havfrue" blev tillagt at være eventyr for børn, og "De røde sko" et eventyr for voksne.

I had a contact with HC Andersen as a child, as all of you [reference til de andre deltagere], with tales like 'the Ugly Duckling', 'the Little Mermaid'. But as an adult I learned, relatively short time ago, a story by him which impressed me a lot. By the meaning that later I discovered it had. It was the 'Red Shoes'. Just to say that the contact I had as a child was totally different from the one as an adult. I thought he was scary. As a child I found it a marvellous world. I didn't think at all that the stories were bad or terrible. But now as an adult I found them extremely violent. Especially when I learned their meaning. Different phases of my life in which I looked at the same writer in totally different way.

Der synes at være en særlig forståelse af, at nogle eventyr er for børn og andre for voksne blandt de portugisiske fokusgruppedeltagere. Et tema som også kom til udtryk blandt respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen, hvor en respondent beskrev, hvilke greb i eventyrene, der gør at, de også 'taler' til voksne.

The redefined delicacy of human feelings in poignant situations pushed to the limit, all treated by liveliness of writing that does not hide a kind of bitter cruelty (...) which is where these 'children's tales' make the turning to adulthood and to the great literature.

Det er hermed Andersens evne til ikke at skjule grusomheden i sine eventyr, som gør, at denne respondent oplever at blive 'talt' til som voksen.

Værdier i eventyrene

Ovenstående italesættelse af, at Andersen både skriver eventyr til børn og voksne er især bundet op på de værdier, som både fokusgruppedeltagerne og respondenterne tillagde eventyrene. En deltager fortalte, at hun i forbindelse med at være blevet mor, genfandt ny mening ved Andersens forfatterskab:

I want to teach it to my son, it's a good way to put some values into his perspective, and for him to understand and start good stories." I den forbindelse trak hun på "Den standhaftige tinsoldat" som eksempel, hvor hun beskrev, at "(...) it's about difference and sometimes it's life, it's how it goes, and you have to embrace it, and to accept differences (...) and it has a lot potential as human values and human strength.

De værdier, som her knyttes til eventyrene, handler om accept af forskellighed og forståelse for social ulighed. I relation til disse værdier var der en generel holdning blandt fokusgruppedeltagerne om vigtigheden i, at børn lærer herom. Et tema om social ulighed, der i denne forbindelse endte med at blive central i fokusgruppeinterviewet.

I would like to stress this idea about the way the author talks of the social difference between well people not only from a physical point of view, but also especially from a social point of view, I think that the story (...) The Princess on a Pea (...) I think it's the climax of the social difference of what is a princess... what should be a princess (...) and I think it's very different from the reality of the majority of the people that in Portuguese read those books.

Denne deltager konstruerede portugisere, gennem en reference til "Prinsessen på ærten", som en befolkningsgruppe, der kan identificere sig med den sociale ulighed. En anden deltager tilføjede:

I think Andersen is a special sensitivity for poor people and we are a country with two million poor people (...) we can sympathize for this problem (...) and for forty years after the revolution [Nellikerevolutionen I 1974] we have also a big gap between elite and the poor people.

Den sociale ulighed var også et tema i spørgeskemaundersøgelsens besvarelser, hvor en af respondenterne beskrev, hvordan hvert eventyr har til formål at vise forskelligheder og klasse-skel, og hvordan 'de gode' bliver belønnet, og 'de onde' straffet:

Each story has a purpose, to show the differences between people, between classes and an end, that makes us think how the good are rewarded, and how the bad are punished, but basically we are all the same.

Andre værdier blev også tillagt Andersens forfatterskab, blandt andet med afsæt i "Den grimme ælling". En af fokusgruppens deltagere fortalte således: "It's also about passing on this idea of being able to fit, when you are also different, you are also a part of something". Her er det igen accept af forskellighed, der er i fokus, men også en morale om, at selvom du er anderledes, kan du godt være en del af et fællesskab. Et andet eksempel er fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor en respondent skrev:

The universe of Andersen's tales reminds me of the anguish lived by his character, who, after living in times of suffering, can find redemption and comfort in the outcome of their life stories. This is the case of The Ugly Duckling, at first repelled and cursed by everyone, who turns into a beautiful swan, admired by all.

Fokusgruppen trak også på eksempler fra "Den lille pige med svovlstikkerne", hvor en deltager beskrev, at "He [Andersen] teaches this value of empathy". Empati blev også nævnt i forbindelse med den emotionelle erindring, som ifølge vores fokusgruppedeltager skabes, når man som læser kan identificere sig med følelserne af sorg og glæde. Dette blev endvidere bekræftet af en respondent fra spørgeskemaundersøgelsen.

The Girl of Matches [Den lille pige med svovlstikkerne], who in her infinite misery can find comfort and warmth in the snow, to light the matches she was supposed to sell, to warm herself, and to make her evoke her grandmothers memory, eventually dying, but with a smile on her lips. [These] tales left me sometimes washed in tears and in others joyous of heart.

Her er et eksempel på, hvordan den emotionelle erindring af sorg og glæde kommer til udtryk i mødet med Andersens univers, hvor respondenterne til tider er efterladt i tårer og andre gange fuld af glæde.

Der tegner sig et billede af, at de værdier som både fokusgruppens deltagere og spørgeskemaundersøgelsens respondenter tillægger Andersens univers, især er bundet op på deres forståelse af, og identificering med, social ulighed og behov for retfærdighed. Der beskrives en

forståelse af sympati for de fattige i Andersens værker, som meget vel kunne tænkes at hænge samme med Portugals nuværende situation, som et af Europas fattigste lande.

H.C Andersen i portugisernes hverdagsliv

Der er forskellige måder hvorpå Andersen optræder i den portugisiske befolknings hverdagsliv. Blandt andet fortalte en af deltagerne, at “[...] there are these little books of H. C. Andersen in a supermarket chain called *Pingo Doce*, so we have that at home now, and reading for our daughter in Portuguese”. I den forbindelse var der flere af fokusgruppens deltagere, som fortalte, at de som børn enten havde læst H.C. Andersen i ’små bøger’ eller ’store bøger’:

[I] read Hans Christian Andersen, and also reading it as a kid I remember very well there was these big books, heavy ones, with The Little Match Girl and... it was a very fascinating story. But I can also remember all... a lot of the others, there is maybe The Mermaid, The red shoes...

Den ’store bog’ ser ud til at indeholde et udvalg af Andersens samlede værker, hvor de ’små bøger’ er individuelle eventyr. En anden deltager fortalte i den forbindelse om sin oplevelse med de ’små bøger’. ”Regarding the big book, my experience is different. There were tiny books and the first story that was read to me was the Little Match Girl”. En tredje deltager fortalte ligeså fortalte, at de bøger hun fik læst højt fra, også var små. “When I was a child my mum and my big sisters would read to me the fairy tales. We have the huge difference in the book passed from generations, so it’s the tiny little ones that I have”. En deltager i fokusgruppeinterviewet gjorde os efterfølgende opmærksom på, at der også ligger en social markør i, om der er tale om ’små’ eller ’store’ bøger: Størrelsesforskellen på bøgerne indikerer en forskel på rig og fattig, hvor de små bøger også i nutiden er let tilgængelige for alle i de portugisiske supermarkeder, mens de større ofte er indbundne og i hardback.

Populærkulturelt indgår der også sproglige referencer til Andersen i det portugisiske hverdagssprog. ”I see often that there are references like for example “the Ugly Duckling”; you are an ugly duckling! Or, look, the Kings walks naked [Kejserens nye klæder] as if the stories of Andersen have become proverbial, have transformed into the popular sayings.” Dog tilføjer denne deltager, at trods brug af referencer til Andersens eventyr gennem ordsprog, er der ikke mange som kender til ordsprogets oprindelse. “[...] there is a big lack of knowledge, often nobody knows the author; there is an dilution of stories in different stories; everything comes to

the same level; people do not know if the stories are Danish, by Andersen.” H.C. Andersen er altså i netop disse sammenhænge reduceret til bonmots, som det også er tilfældet mange andre steder i verden.

H.C. Andersens storylines

Men det lader også til, at der er noget større på spil i den form, hvormed Andersen kommunikerer med sin læser. ”I think, that there is a theme that is very important in Andersen stories, which is his art of narrating. His communication skills with the reader.”. En anden deltager formulerede det som et mønster i Andersens eventyr, en storyline, som reproduceres i andre kunstformer.

That’s why the stories are patterns, that they’re so important (...) that not just this story or that story, this character or that character, they are patterns and so that’s why they are reused and told in other ways by other authors, and they inspire other works and other things, movies, theatre, ballet, whatever.

For at få en forståelse af Andersens betydning hos portugisere i dag, bad vi fokusgruppen referere til de portugisiske kulturikoner, som de associerede med Andersen. Ud over tidligere omtalte forfatter António Torrado, der blandt andet skrev hypertekster med afsæt i Andersen, så nævnte fokusgruppen samstemmigt Sophia de Mello Breyner Andersen (1919-2004). En respondent sagde eksempelvis: ”Sophia, besides being a poet she is also children’s tales’ and namely she has a tale ‘The Sea Girl’ (...) inspired by the ‘Little Mermaid’ by HC Andersen. And she has another tale ‘The Knight from Denmark’. Årsagen til at fokusgruppen sidestiller Sophia med Andersen, beskrev en deltager som, at ”the presence of nature in her tales are very important like in Andersen (...) In this idea of nature and this animation of inanimate things, like nature”. Her tillægges Andersen en særlig relation til naturen, som også Sophia synes at anvende, hvor der sker en besjæling af naturen. Vi bad endvidere deltagerne om at tildele Andersen en betegnelse, for at få indsigt i hvilke versioner af Andersen, som er present blandt den portugisiske befolkning. Her blev Andersen nævnt som eventyrforfatter og som rejsende. En af deltagerne refererede til Andersens rejseskildring *En Digters Bazar* som et udtryk for Andersen som rejsende.”[It] is the time from traveling with a stage coach and then coming to the time when he is able to take steam ships and taking (...) modern trains for instance, and go through Europe in a very fast time in comparison to when he was young and he was travelling.”

Vores undersøgelser peger altså på, at det først og fremmest var eventyrforfatteren Andersen, som både respondenterne fra spørgeskemaundersøgelsen og fokusgruppens deltagere primært refererede til. Derudover synes der at tegne sig et billede af, at den portugisiske befolkning tillægger Andersens univers et værdisæt med tilhørende moraler, som især knytter sig til accept af forskellighed og opgør med social ulighed. Den enkelte portugiser kan hermed siges at tage ejerskab over Andersen, gennem en identificering med Andersens forkærlighed for de fattige. Disse kulturelle værdiladninger så vi også repræsenteret i den institutionaliserede Andersen, eksempelvis PNL der har til formål at fremme social integration gennem læsning af blandt andre Andersens eventyr, hvor de 11 udvalgte eventyr alle må antages at blive tillagt den egenskab, at integrere portugisiske børn i sociale relationer og fællesskaber, trods den store sociale ulighed i Portugal.

I det efterfølgende afsnit vil vi udfolde en række konkluderende bemærkninger i forbindelse med vores undersøgelse af H.C. Andersens blik på Portugal og Portugals blik på H.C. Andersen, for derigennem at anskueliggøre hvorledes dette dobbelt blik er gensidigt konstituerende.

4 Konkluderende bemærkninger

Som beskrevet i rapportens undersøgelsesdesign, havde projektet "H.C. Andersen i Portugal" til formål at undersøge H.C. Andersens kulturelle betydning i Portugal, samt at skabe et muligt afsæt til at udvikle kulturturisme relateret til H.C. Andersen. Vi vil derfor i dette afsnit komme med en række bemærkninger, som knytter sig til Andersens betydning i Portugal og med afsæt heri komme med et bud på, hvorvidt der kan siges at være et portugisisk potentiale for H.C. Andersen-turisme.

H.C. Andersens betydning i Portugal fremstår nuanceret og mangefacetteret. Der tegner sig et billede af, at de specifikke versioner af Andersen, som knytter sig til henholdsvis den institutionaliserede Andersen og befolkningens Andersen kun til dels trækker på de samme forståelser, hvilket vi vil udfolde yderligere her.

I vores undersøgelse af de institutionaliserede versioner af H.C. Andersen fandt vi, at der i høj grad anlægges et autobiografisk perspektiv i forskningen, hvor der trækkes en lige linje mellem Andersens liv og værk. Det samme ser ud til at gøre sig gældende i det portugisiske uddannelsessystem, herunder læreruddannelsen i Porto, hvor den autobiografiske forståelse af værkerne er afsæt for det analytiske arbejde. Det er især fortællingen om Andersen fattige kår i barndommen, eksempelvis gennem "Den grimme ælling", der ser ud til at dominere. Men også Andersens indflydelse i portugisisk kunst har fokus på den biografiske Andersen, både som eventyrforfatter og rejsende. Tematisk tegner der sig et billede af, at de institutionaliserede versioner af Andersen tilsammen har et særligt fokus på Andersens liv og opvækst, hvilket kan være udtryk for, at portugisere identificerer sig med elementer fra Andersen liv og værk, herunder fortællingen om fattigdom. Man må altså gå ud fra, at portugisiske turister i Danmark og Odense vil være særligt interesserede i attraktioner og steder med biografisk aftryk, for eksempel fodsporene og fødehjemmet. På samme måde vil der være et potentiale i at udvikle tiltag i Portugal, der på lignende vis kan guide portugiserne i H.C. Andersens fodspor.

Lignende identifikationer var endvidere et tema i vores undersøgelse af befolkningens H.C. Andersen – denne gang med fokus på værkerne. Både spørgeskemaundersøgelsens respondenter og fokusgruppens deltagere beskrev, at de værdier som de tillægger Andersens univers, handler om accept af forskelligheder og opgør med social ulighed. Der synes i det hele taget at være en forståelse af Andersens forfatterskab på spil, hvor han gøres til repræsentant

for værdier og moraler knyttet til social ulighed og classeskel, hvilket endvidere også kommer til udtryk gennem kanoniseringen af Andersens forfatterskab i den nationale læseplan (PNL), der netop har til formål at fremme social integration. Det mål, der allerede nu synes at være med det kommende H.C. Andersen-museum, hvor ambivalenserne og skyggesiderne i forfatter-skabet vil blive fremhævet, kunne altså nok også appellere til et portugisisk publikum.

Ud over ovennævnte eksempler er der en række ligheder, der går på tværs af det dobbelte blik, som også gjorde sig gældende i undersøgelsen af H.C. Andersen i Italien. Eksempelvis var det ikke en overraskelse, at der ingen forskningstradition er omkring H.C. Andersen i Portugal, hvilket også var tilfældet i Italien.

Den portugisiske opfattelse af H.C. Andersen, både den institutionaliserede og befolkningens, er primært som eventyrforfatter – og dernæst rejsende. Disse versioner af Andersen var også dominerende i Italien, hvor Andersen-forskningen, på samme vis som i Portugal, tager sit udspring i litteraturforskningen – herunder børne- og ungdomslitteratur. Andersens forfatterskab har i Portugal både inspireret oversættelser, men også videreførelser, hvor portugisiske forfattere er særligt inspireret af Andersen. Sidstnævnte ser ud til at være kendetegnende for H.C. Andersens indflydelse i portugisisk litteratur, hvor Andersen i det hele taget har været med til at inspirere et portugisisk børnelitterært paradigme. Eventyrforfatteren Andersen er hermed tydeligt tilstede i de institutionaliserede versioner af Andersen, hvorfor der synes at være et potentiale til at kunne trække på Andersens litterære indflydelse i forbindelse med eventuelle fremtidige forskningsprojekter.

Trods ovenstående ligheder er der en række faktorer som gør, at der i Portugal er behov for andre indsatser end i Italien, når det kommer til et eventuelt turismepotentiale. I Portugal – og Den Iberiske Halvø generelt – findes der ingen VisitDenmark-afdeling, som der gør i Italien, hvilket også betyder, at denne rapport er den første, som har undersøgt et portugisisk turismepotentiale uden direkte kontakt til turismeaktører. Det var derfor vigtigt for os at skabe professionelle relationer til personer, som beskæftiger sig med H.C. Andersen i Portugal, herunder nøglepersoner og forskere med interesse i og viden om Andersen. Det er særligt Adriana J. Duarte (oversætter og konferenceleder ved Moonluz) og vicomte Hugo Ricciardi O'Neill, som kan fungere som stærke kapaciteter, når det kommer til potentielle turismeprojekter i Portugal. Men også børnelitteraturprofessor José António Gomes, vil være den rette at kontakte i forbin-

delse med eventuelt fremtidige forskningsprojekter. Derudover vægtede vi at etablere en professionel tilknytning til de kulturinstitutioner, der beskæftiger sig med Andersen, herunder Biblioteca Nacional Portugal (BNP) og Plano Nacional de Leitura (PNL).

I H.C. Andersens fodspor

Med afsæt i vores undersøgelse af H.C. Andersens blik på Portugal, synes det som nævnt oplagt at følge i Andersens fodspor, når det kommer til turismeindsatser i Portugal. Rejseskildringen beskriver i detaljer de destinationer som Andersen besøgte og hvordan han oplevede sine omgivelser. Blandt andet forsøgte den danske afdeling af Turismo Portugal i 1976 under ledelse af Susana V. Louro, gennem den tidligere nævnte mindebog "Med H.C. Andersen i Portugal år 1866", at skabe fokus på Portugal som turistmål. Men det lader til at være en enkeltstående indsats. Vi vil derfor pege på, at der findes et potentiale for litterær turisme i Portugal, hvor rejseskildringen *Et besøg i Portugal 1866* kan danne afsæt for potentielle destinationer. Der findes på nuværende tidspunkt kun turismeindsatser sted i Sintra, som tager afsæt i H.C. Andersens besøg (Wivel 2006), hvor Sintra's turistkontor henviser til mindepladen på Casa do Arco – bygningen som Sintra's bystyre mener var bopæl for Andersen. Derudover arrangerer bureauet Moonluz Culture&Tourism (Adriana J. Duarte) guidede ture i Sintra, hvor man med inspiration fra rejseskildringen, besøger blandt andet Palacio de Pena, der ligger som et eventyrslot i Sintras bjerge. Men derudover ser det ikke ud til, at der er andre tiltag, som trækker på Andersens besøg. Endvidere har den portugisiske befolkning ingen bevidsthed på Andersens andre destinationer, herunder i Lissabon og Setúbal. Man kunne derfor med fordel sætte mindeplader på ruinerne af Quinta do Pinheiros i Lissabon og Quinta dos Bonecos i Setúbal, og arrangere guidede ture til de mange destinationer, som Andersen besøgte i eksempelvis Setúbal, herunder borgen Castelo de Palmela, hvor Andersen ofte red hen på sit æsel, eller Brancanelesklostret hvortil Andersen gik tur hver aften.

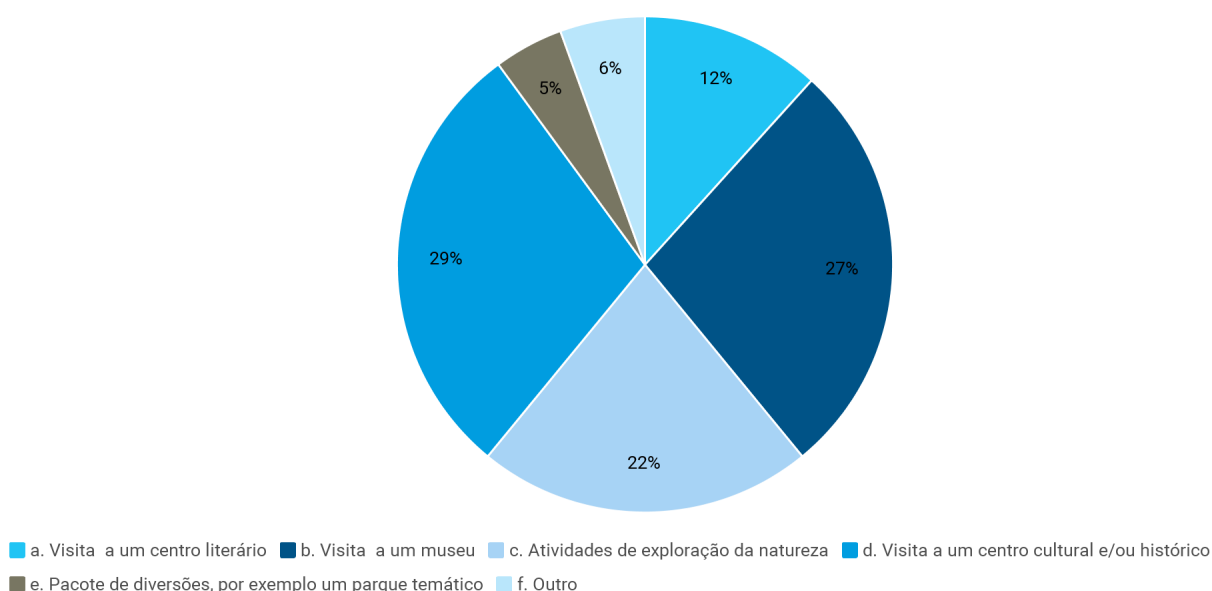
I en dansk sammenhæng har H.C. Andersen Centret udviklet H.C. Andersen Trail, hvor man kan følge H.C. Andersens spor på rundt om på 15 herregårde og slotte, som alle har en H.C. Andersen-historie at fortælle. På samme vis kunne rejseskildringen fungere som afsæt for H.C. Andersen historier tilknyttet specifikke portugisiske destinationer, hvor man som turist bliver ført tilbage til destinationerne på Andersens tid, samtidig med at man fysisk befinder sig på destinationen i nutiden. På denne måde forstærkes rejseskildringen gennem et historisk og nutidigt lag, hvor der kan opstå en autentisk følelse af at træde i H.C. Andersens fodspor. Denne

indsats ville primært knytte an til litterær turisme, hvor danske turister på egen hånd kan bevæge sig fra destination til destination i Andersens rejseskildring, og få indsigt i, hvordan Andersen selv beskrev disse steder. Det er dog svært at sige noget om, hvorvidt der rent faktisk er et marked til denne form for turisme, da det først og fremmest fordrer en undersøgelse af danske turister i Portugal. Dertil kommer, at det at rejse rundt på egen hånd i Portugal, eksempelvis i bil. Skiltning og vejvisning er knap så snart man kommer uden for storbyområderne, hvorfor der skal tages højde herfor i en eventuel udvikling af H.C. Andersen Trail i Portugal. Portugiserne manglende viden om Andersens besøg i Portugal synes også at spænde ben for en Trailindsats målrettet portugisere.

Kulturturisme

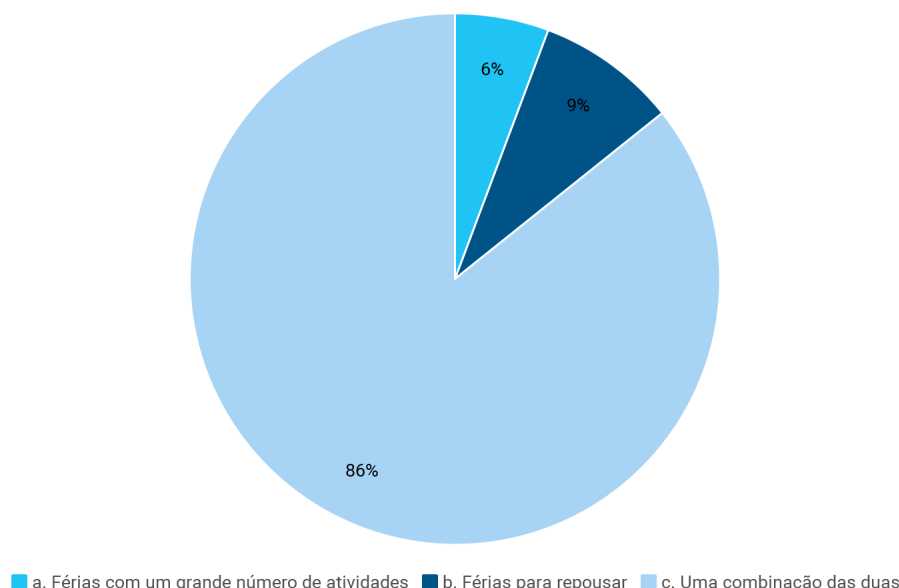
Der synes i stedet at være potentiale for portugisiske kulturturister i Danmark, hvor 29% af respondenterne svarede at de foretrækker kulturelle og historiske aktiviteter, 27% at de gerne vil besøge museer og 22% at de gerne vil udforske naturen. Kun 12% var interesseret i at besøge litterære steder, 6% interesseret i andet og 5% i at besøge forlystelsesparker.

De portugisiske respondentes foretrukne turist – og kulturattraktioner:

Vi fandt i den forbindelse, at 86% af de adspurgte respondenter endvidere foretrækker ferieformer, hvor de kan kombinere kulturelle attraktioner med afslapning, hvilket i øvrigt også var

kendetegnende for respondenternes svar i Italien. Kun 9% foretrækker en ferieform, hvor de udelukkende slapper af, og 6% at fylde deres ferie med mange aktiviteter:

Ovenstående blev understøttet af respondenternes fritextsvar, hvor de i prioriteret rækkefølge beskrev deres fortrukne ferieform. De fire mest populære ferieformer var som følgende: afslapning/fred (36), kulturelle aktiviteter (30), natur (22) og læring/viden (11). Vi ser i den forbindelse incitament til, at førnævnte H.C. Andersen Trail i Danmark også kan komme i spil som et potentielt trækplaster for portugisiske turister, da det er en kulturel aktivitet, som endvidere foregår i naturen og involvere et læringsperspektiv. Vi kan dog ikke komme udenom, at de adspurgte respondenter foretrækker afslapning og fred i deres ferier, hvorfor dette bør tænkes ind i den eventuelle udvikling af turismeindsatser målrettet portugisere. I spørgeskemaundersøgelsen spurgte vi endvidere respondenterne om, hvilke ferieformer H.C. Andersen bør lægge op til. Her svarede størstedelen, at en kombination af kulturelle aktiviteter og ferie/oplevelser i naturen – enten i Danmark, men overraskende også i Portugal med reference til rejsekildringen. Der synes alligevel at være en opmærksomhed på, i al fald blandt spørgeskemaundersøgelsens respondenter, at H.C. Andersen besøgte Portugal i 1866 – noget, som vores netværk af nøglepersoner og forskere i Portugal ellers havde forstået, ikke var tilfældet. Endvidere blev den biografiske Andersen nævnt blandt respondenterne, som gerne vil opleve eventyrforfatterens land, og de historiske steder knyttet til begivenheder i hans liv.

Vidensturisme

Der synes også at være potentiale for vidensturisme målrettet portugisere. Vidensturisme forstås her som et segment af turister, der ønsker en dybere forståelse for den attraktion eller sted som besøges, og knytter sig til en viden og læring ud over det sædvanlige. I forbindelse med respondenternes besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen, var viden/læring på fjerdepladsen over foretrukne ferieformer. Vidensturisme kunne derfor med fordel kombineres med kulturturisme, når det kommer til et portugisisk turismepotentiale, hvor der blandt andet er mulighed for dybere indsigt i eksempelvis den biografiske Andersen, som især interesserede vores fokusgruppedeltagere. Dette kunne udmønte sig i foredrag, forelæsninger, workshops eller seminarer.

Afslutningsvist vurderer vi, at der er et turismepotentiale med afsæt i H.C. Andersen i Portugal, hvor det især er kulturturisme i kombination med afslapning og natur, der har de adspurgte portugiseres interesse. Ligeså synes deltagerne i fokusgruppeinterviewet og respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen at identificere sig med et værdisæt i Andersens forfatterskab, som dels er bundet op på et autobiografisk perspektiv, hvor der trækkes en lige linje mellem Andersens person og værk, dels et værdisæt knyttet til det biografiske perspektiv på forfatterskabet, hvor der var fokus på opgør med social ulighed og accept af forskelligheder. Disse kulturelle forståelser synes at være de dominerende i vores undersøgelse af H.C. Andersen i Portugal, hvorfor vi også anbefaler at fremtidige turismetiltag bliver udviklet med afsæt heri.

Litteratur

- Andersen, Hans Christian (1968) *Et besøg i Portugal 1866*. Redigeret af Poul Høybye. Det Berlingske Bogtrykkeri, København.
- Andersen, Hans Christian (1972) *H.C. Andersens Dagbøger 1866-1867*. Redigeret af Kirsten Weber. Det danske sprog – og litteraturselskab, København.
- Andersen, Jens (2003) *Andersen. En biografi*. Bd. 2, Gyldendal
- Bom, Anne Klara (2013) *Vores allesammens H.C. Andersen – Diskursteoretiske analyser af kulturfænomenet H.C.: Andersen og dets aktuelle betydninger lokalt, nationalt og globalt*, Phd-afhandling indleveret på institut for kulturvidenskaber, SDU.
- Bom, Anne Klara & Thomsen, Torsten B. (2017) *La sensazione di una melanconica positività! Valuations of the Popular Hans Christian Andersen in Italy I: Study Germanici 12*
- Dal, Erik (2002) *H.C. Andersen. Rejseskitser*. Borgen.
- Houe, Poul (1988) *Ude er hjemme. Om H.C. Andersens 'Et besøg i Portugal 1866'*. Danske studier.
- Lacasse, Serge (2000) *Intertextuality and Hypertextuality in Recorded Popular Music I: The Musical Work. Reality or Invention*. Liverpool University Press
- Paludan, Hans Aage (1933) *H.C. Andersens rejse i Portugal I: Edda XXXIII*, s. 471-93
- Riscardo, Leonor (2005) *Hans Christian Andersen: da Dinamarca para o Mundo I: O Bloco de Nautas – XVI Encontro de Literatura para Crianças*, Lisboa
- Stougaard-Nielsen, Jakob (2018) *The Public Memorial as Urban Phantasmgoria: Hans Chritian Andersen's Discovery of the Poet as National Icon I: ?*
- Thomsen, Torsten B. (2017) *H.C. Andersen i Italien – en undersøgelse af fænomenet H.C. Andersens betydning i Italien*. H.C. Andersen Centret, SDU.
- Wivel, Henrik (2006) *Det jordiske paradis. Med H.C. Andersen på rejse i Portugal*. Gyldendal.

Syddansk Universitet
Campusvej 55
DK-5230 Odense

Telefon: +45 6550 1000
sdu@sdu.dk
www.sdu.dk